

Právnická fakulta Masarykovy univerzity

Katedra mezinárodního a evropského práva

Diplomová práce

Vnější ekonomické vztahy Evropské unie – vztahy s africkými, karibskými a tichomořskými zeměmi (tzv. ACP státy)

Jana Herboczková

2006/2007

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: Vnější ekonomické vztahy Evropské unie – vztahy s africkými, karibskými a tichomořskými zeměmi (tzv. ACP státy) zpracovala sama a uvedla jsem všechny použité prameny“.

Obsah

Seznam použitých zkratk	3
Úvod	4
Obecná část – Obecné otázky vnějších ekonomických vztahů ES	7
1. Základní výstavbové principy WTO a vztah WTO k rozvojovým státům	8
2. Vztah WTO a Evropské unie	14
2.1. Vztah práva WTO a práva ES	14
2.2. Přímý účinek práva WTO v právním řádu ES	15
2.3. Právo WTO a legalita práva ES	16
2.4. Nepřímý účinek práva WTO	17
3. Pravomoci ES v mezinárodních vztazích	18
3.1. Výslovné, explicitní pravomoci ES	18
3.2. Implicitní pravomoci ES	19
3.3. Pravomoci založené na všeobecných ustanoveních: článek 308 SoES	20
4. Povaha pravomocí ES v mezinárodních vztazích	21
4.1. Výlučné pravomoci ES	21
4.2. Sdílené pravomoci - smíšené smlouvy	23
4.3. Praktické dopady smíšených smluv při vyjednávání, uzavírání a realizaci mezinárodních smluv	25
5. Mezinárodní smlouvy (tzv. vnější smlouvy) a právní řád ES	26
5.1. Přímý účinek mezinárodních smluv	27
6. Společná obchodní politika ES	29
7. Rozvojová politika ES	33
8. Vztah obchodní a rozvojové politiky ES	36
Zvláštní část – Vztahy EU s ACP státy	40
9. Stručný historický přehled vývoje vztahů EU a ACP států	41
10. Analýza efektivity Lomé modelu	45
11. Faktory ovlivňující zásadní změny vztahů ACP-EU	49
11.1. Vnější faktory	49
11.2. Vnitřní faktory	52
12. Úmluva z Cotonou	54
12.1. Vyjednávání, možnosti úpravy a uzavření úmluvy z Cotonou	54
12.2. Povaha úmluvy z Cotonou	55
12.3. Politická dimenze vztahů a politický dialog	57
12.4. Obchodní spolupráce	58
12.5. Současný stav vyjednávání EPA	60
12.6. Nejméně rozvinuté státy	60
12.7. Institucionální změny v souvislosti s uzavíráním EPA	61
12.8. Finanční a technická spolupráce	62
13. Úmluva z Cotonou vs. právo WTO	64
Závěr	68
Přílohy	70
Résumé	73
Použitá literatura	77

Seznam použitých zkratk

ACP – státy Afriky, Karibiku a Tichomoří (African, Caribbean and Pacific states)

EBA – iniciativa „všechno kromě zbraní“ (Everything but arms initiative)

EPA – dohody o hospodářském partnerství, European Economic Agreements

ES – Evropské společenství

ERF – Evropský rozvojový fond

ESD – Evropský soudní dvůr

EU – Evropská unie

GATT – General Agreement on Trade and Tariffs

GATS – General Agreement on Trade in Services

GSP – Všeobecný systém preferencí (General system of preferences)

NRS – Nejméně rozvinuté státy

RIS – Regionální integrační seskupení

SoES – Smlouva o založení Evropského společenství

SCS – Společný celní sazebník

TRIPS – Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights

UNCTAD – United Nations Conference on Trade and Development

WTO – Světová obchodní organizace (World Trade Organization)

Úvod

Evropská unie (dále „EU“) zaujímá přední světové postavení nejen v oblasti ekonomické, obchodní a finanční, ale i v oblasti rozvojové a humanitární pomoci. Smluvní vztahy udržuje s většinou zemí a regionů na světě. Je největším světovým obchodníkem. Má přibližně 500 milionů obyvatel, ale vytváří téměř čtvrtinu světového bohatství. Vynakládá stovky milionů Euro na programy pomoci na pěti kontinentech, čímž se stává největším poskytovatelem této pomoci vůči rozvojovým zemím na světě. Od svého zrodu v 50. letech 20. století vytváří EU (resp. Evropské společenství, dále „ES“) vztahy s jednotlivými zeměmi a regionálními seskupeními prostřednictvím společné obchodní politiky, rozvojové pomoci a dohod o spolupráci.

Smlouvy EU uzavírané s ostatními světovými partnery se týkají obchodu a tradiční finanční a technické spolupráce, ale i ekonomických a jiných reforem, podpory infrastruktury a zdravotních a vzdělávacích programů. Představují určitý rámec pro politický dialog a ve většině případů obsahují klauzuli, která EU umožňuje pozastavit nebo též úplně zrušit poskytovanou pomoc v případě porušování lidských práv. Klauzule o lidských právech jsou obsaženy v obchodních dohodách, dohodách o spolupráci, a ochrana lidských práv je předpokladem vstupu do EU.

Obchodní politika EU úzce souvisí s její rozvojovou politikou, neboť EU přebírá část odpovědnosti za pomoc rozvojovým zemím a jejich integraci do světové ekonomiky. Obchod s těmito zeměmi může povzbudit jejich ekonomický růst a produkční možnosti, a tím vést k jejich politické, ekonomické a sociální stabilitě. V roce 1971 začala EU v rámci „všeobecného systému preferencí“ snižovat a odstraňovat cla a kvóty na dovozy z rozvojových zemí. Navíc v rámci iniciativy „Všechno kromě zbraní“, zahájené v roce 2001, umožňuje EU volný přístup na své trhy všech produktů, s výjimkou zbraní, pocházejících z 50 nejméně rozvinutých zemí světa.

Zvláštní vztahy týkající se obchodní spolupráce a poskytování pomoci udržuje EU se 79 státy Afriky, Karibiku a Tichomoří (ACP), a to již od roku 1975. Tyto vztahy jsou pokládány za modelový příklad pomoci rozvojovým zemím bohatými státy. Analýza těchto vztahů je cílem mé diplomové práce. Jedná se o problematiku velice širokou, komplikovanou a neustále se vyvíjející v kontextu právním, ekonomickém i politickém.

Vztahy EU a států ACP nelze chápat samostatně bez širších mezinárodních souvislostí. EU na mezinárodním poli funguje v rámci GATT/WTO a musí se tedy řídit jejími pravidly, které se konec konců v průběhu let měnily a právní regulace vnějších vztahů EU se jim musela přizpůsobovat.

V důsledku omezeného rozsahu své práce se zaměřuji jen na nejdůležitější otázky, které analyzuji převážně z právního hlediska, ačkoliv tyto vztahy nelze zcela vyjmout z jejich politických a ekonomických souvislostí.

Svou práci jsem rozdělila na obecnou a zvláštní část. V obecné části analyzuji širší právní rámec, v němž fungují vztahy s ACP státy, které pak detailněji rozebírám ve zvláštní části.

Jak EU, tak i ACP státy jsou členy WTO. ACP státy jsou státy rozvojovými či státy nejméně rozvinutými. Právo WTO postavení těchto států zohledňuje v mnoha ustanoveních týkajících se zvláštního a rozdílného zacházení s rozvojovými státy, které v podstatě představují výjimku ze základních principů, na nichž celá WTO stojí (kapitola 1). EU se v roce 1995 stala členem WTO jako jediná mezinárodní organizace. V kapitole 2 se proto zaměřuji na vztah těchto dvou právních systémů a jejich vzájemnou interakci, přičemž je třeba zdůraznit, že právo WTO mělo ohromný vliv na vnější vztahy EU. Zvláště vztahy EU a ACP států byly vznikem WTO poznamenány, neboť efektivnější systém řešení sporů v rámci WTO měl za následek nutnost uvést vztahy EU a ACP států do souladu s mezinárodními obchodními pravidly. V kapitolách 3 a 4 se pak zaměřuji na podstatu a právní základ vnějších vztahů EU obecně. Mezinárodně právním subjektem je jen ES, nikoliv EU (ačkoliv v odborné literatuře jsou tyto pojmy často zaměňovány), a navíc členské státy v některých oblastech mezinárodních vztahů zcela nepřenesly své pravomoci na ES a stále si ponechávají určité sféry působení. Smlouva o založení ES neobsahuje specifická ustanovení o rozdělení pravomocí, většina mezinárodních dohod s rozvojovými zeměmi má povahu tzv. smíšených dohod. Je nutné pochopit, jak vnější vztahy fungují uvnitř ES. Toto je důležité i pro třetí strany mezinárodních smluv, neboť v podstatě jednají s různými mezinárodními subjekty (ES a členskými státy), které však vystupují jednotně.

V kapitole 5 obecně analyzuji mezinárodní smlouvy a jejich působení v právním řádu ES. Zde je nutné zdůraznit, že přestože dohody WTO jsou klasickými mezinárodními smlouvami, v právu ES mají jiné postavení než ostatní mezinárodní smlouvy, jichž je ES smluvní stranou. Toto výjimečné postavení vyplývá ze skutečnosti, že v právu ES nevyvolávají přímý účinek.

Kapitoly 6 a 7 se vztahují ke společné obchodní a rozvojové politice ES. Vztahy EU s rozvojovými státy jsou vytvářeny v jejich rámci, tyto politiky spolu úzce souvisí, což je pak patrné i z kapitoly 8, kde analyzuji společný nástroj těchto dvou politik, Všeobecný systém celních preferencí poskytovaných pro rozvojové státy. Tento nástroj musí být rovněž kompatibilní s právem WTO.

Po analýze obecné problematiky (aplikovatelné na vztahy EU se všemi rozvojovými státy bez rozdílu, kde je nutné uvědomit si interakci tří stran: EU, WTO a rozvojových států), se ve

zvláštní části konkrétně zaměřuji na analýzu vztahů EU a ACP států. Většinu států ACP představují bývalé kolonie zakládajících členských států ES, proto ES pro ně vytvořila režim zcela se vymykající jiným mezinárodním vztahům. Nezapadaly ani do systému preferencí vytvořeného ES pro rozvojové státy, ani nebyly v souladu s pravidly WTO, kde fungovaly na základě výjimky. Tato vztahy existují už téměř půl století. Během této doby se však značně změnilo politické, ekonomické a právní prostředí a výjimečnost těchto vztahů se stala neudržitelnou. Ve zvláštní části své práce tedy posuzuji, proč byl předešlý model vztahů EU a ACP nevyhovující, jaké faktory měly vliv na nutnost změny a v čem spočívá nová strategie zakládající se na Úmluvě z Cotonou. Nakonec se opět vracím ke globálnímu souvislostem a posuzuji, zda nový systém může být v souladu s právem WTO.

Ve své práci jsem vycházela z názorů mnoha zahraničních odborníků na tuto problematiku. V České republice se tímto tématem, a zvláště pak detailní analýzou vztahů s ACP státy, zabývá jen velmi málo akademiků. Proto mi velmi užitečnou pomůckou byla publikace Prof. Rozehnalové a Prof. Týče „Vnější obchodní vztahy Evropské unie“¹, která přehledně a stručně rozebírá celou problematiku externích ekonomických vztahů EU, a to zejména v širším rámci WTO. Paní Prof. Rozehnalové rovněž děkuji za odbornou pomoc při psaní mé diplomové práce.

---

¹ Rozehnalová, N., Týč, V. Vnější obchodní vztahy Evropské unie. Brno: Masarykova univerzita, 2006

Obecná část

Obecné otázky vnějších ekonomických vztahů ES

1. Základní výstavbové principy WTO a vztah WTO k rozvojovým státům

Základním cílem Světové obchodní organizace (dále jen „WTO“²) je liberalizace mezinárodního obchodu. Systém dohod WTO je velmi obsáhlý a složitý, protože se jedná o právní texty dotýkající se mnoha činností, např. zemědělství, textilnictví, bankovníctví, telekomunikací, duševního vlastnictví, průmyslových standardů či bezpečnosti potravin. Celý systém však propojují základní zásady, které jsou společné všem dohodám. Nejdůležitější a stěžejní zásadou WTO je zásada odstranění diskriminace, která stojí na dvou výstavbových principech, a to principu nejvyšších výhod (Most Favoured Nation, MFN) a principu národního zacházení (National treatment).

Princip národního zacházení zakotvený ve článku III GATT 1994, článku XVII GATS a článku III TRIPS, zavazuje členské státy WTO k nediskriminaci mezi dovezeným zahraničním zbožím a zbožím domácím, a to až v momentě, kdy se zahraniční zboží dostane na domácí trh. Stejně tento princip platí ve vztahu k zahraničním a domácím službám, ochranným známkám, patentům a autorským právům.

Zásadní význam má druhý z těchto principů, *princip nejvyšších výhod*. V rámci WTO zakazuje diskriminaci mezi obchodními partnery. Pokud některý stát poskytne prospěch jednomu svému smluvnímu partnerovi (např. nižší cla), pak tento prospěch musí poskytnout všem členům WTO. Princip nejvyšších výhod je zakotven v článku I odst. 1 GATT 1994, článku II GATS a v článku IV TRIPS. Tento princip představoval základní pilíř už GATT 1947 a je dnes základem systému WTO. V souladu s článkem I odst. 1 GATT, se tento princip vztahuje:

- na cla a jakékoliv dávky ukládané při dovozu či vývozu nebo v souvislosti s dovozem či vývozem a na dávky ukládané při mezinárodních převodech plateb za dovozy a vývozy,
- na způsob vybírání těchto cel a dávek,
- na všechna pravidla a formality spojené s dovozy nebo s vývozy,
- na všechny záležitosti, o nichž pojednává článek II odst. 2 a 4.³

Z principu nejvyšších výhod jsou připuštěny některé *výjimky*⁴. Velmi důležitou výjimku představuje článek XXIV GATT (a Ujednání o výkladu článku XXIV⁵), na jehož základě je možné vytvořit oblast volného obchodu nebo celní unii nebo sjednat prozatímní dohodu nutnou k vytvoření celní unie či oblasti volného obchodu mezi územími smluvních stran (odst. 5), ale jen za podmínek v tomto článku stanovených (odst. 4 a 5). Tzn., že je možné

² www.wto.org

³ Rozehnalová, N., Týč, V. Vnější obchodní vztahy Evropské unie. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 45

⁴ Uvádím jen některé z nich, další představuje např. článek VI (antidumpingová a vyrovnávací cla), článek XIV (výjimka z pravidla nediskriminace), článek XIX (ochranná opatření) a článek XX (bezpečnostní výjimky).

⁵ http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/10-24.pdf

vytvořit toto územní uspořádání, v jehož rámci bude platit výhodnější režim, ale současně cla a jiné dávky ukládané pro dovozní výrobky nesmí být vyšší nebo více omezující vůči členům WTO, kteří nejsou účastníky celní unie nebo zóny volného obchodu, než ty, které byly platné před vytvořením celní unie či zóny volného obchodu.

Další skupinu výjimek tvoří *výjimky ve vztahu k rozvojovým státům*.

Původní GATT 1947 vůbec nezohledňovala specifika rozvojových států. Neobsahovala žádná ustanovení, která by vytvářela výjimečné postavení těchto států ve vztahu k principu nejvyšších výhod. Postupně však, a to hlavně na nátlak rozvojových států, které své obchodní vztahy nemohly liberalizovat stejně rychle jako státy industrializované, byla přijímána opatření, která zohledňovala potřeby rozvojových států a umožnila jejich snadnější zapojení do globalizovaného světa.

Rozvojové státy představují více než 100 členů WTO, hrají tedy důležitou roli jak v samotné organizaci, tak ve světovém hospodářství. Činnost WTO zaměřená na oblast obchodu a rozvoje se odehrává ve Výboru pro obchod a rozvoj⁶ a v Podvýboru pro nejméně rozvinuté státy⁷, dále pak v pracovních skupinách vytvořených na Ministerské konferenci v Doha⁸.

Relevantní ustanovení dohod WTO lze dělit na ustanovení dotýkající se rozvojových států a zvláštní ustanovení týkající se nejméně rozvinutých států (dále „NRS“). Seznam NRS stanovuje OSN, u ostatních rozvojových států si tyto samy určí, zda jsou státem rozvojovým či rozvinutým a budou se tedy řídit příslušnými ustanoveními dohod WTO. V dohodách WTO tak neexistují žádná pravidla pro klasifikaci členských států. V rámci řešení sporů mohou ale jiné členské státy napadnout skutečnost, že se určitý stát řídí ustanoveními pro rozvojové státy neoprávněně. Současně také fakt, že se určitý stát prohlásí za rozvojový, neznamená, že může automaticky těžit např. ze všeobecného systému preferencí. O příjemcích preferencí rozhoduje stát, který tyto výhody poskytuje.

V rámci WTO mají rozvojové státy jisté privilegované postavení, kdy jejich zvláštní potřeby jsou zohledněny ve třech rovinách:

- Významnou činnost v tomto ohledu vyvíjí Výbor pro obchod a rozvoj,
- Sekretariát WTO poskytuje rozvojovým státům technickou pomoc a právní poradenství týkající se práva WTO a pomoci při řešení sporů. Tato služba je poskytována prostřednictvím „*Training and Technical Cooperation Institute*“ a od roku 2001 Poradním centrem pro právo WTO.

⁶ Committee on Trade and Development

⁷ Sub-Committee on Least Developed Countries

⁸ Pracovní skupina pro obchod, dluhy a finance (Working Group on Trade, Debt and Finance) a Pracovní skupina pro obchod a transfer technologií (Working Group on Trade and Transfer of Technology)

- Dohody WTO obsahují speciální ustanovení týkající se výhradně rozvojových států.

Dohody WTO obsahují zvláštní ustanovení, která rozvojovým státům dávají zvláštní práva a rozvinutým státům umožňují zacházet s rozvojovými státy výhodněji než s jinými členy WTO. Tato zvláštní ustanovení se obvykle souhrnně nazývají ustanoveními o „*zvláštním a rozdílném zacházení*“ (*special and differential treatment*).

Tato zvláštní ustanovení lze dělit do šesti skupin:

1. Delší časové období pro implementaci závazků plynoucích z dohod WTO. Tato ustanovení umožňují pozdější provedení buď některých nebo všech závazků vyplývajících z dané dohody. Právě tato ustanovení vedla k tomu, že rozvojové státy dohody vůbec uzavřely. Tato přechodná ustanovení rovněž dala rozvojovým státům prostor, aby překlenuly finanční a institucionální nedostatky.
2. Ustanovení umožňující rozvojovým státům flexibilní implementaci závazků WTO. Tato ustanovení obecně poskytují rozvojovým státům větší volnost při aplikaci práva WTO, ale jen za určitých přesně vymezených podmínek a jen v určitém rozsahu.
3. Opatření pro zvýšení obchodních možností rozvojových států; jedná se o ustanovení pro zjednodušení přístupu produktů z rozvojových států na trhy rozvinutých států.
4. Ustanovení, která zavazují všechny členy WTO zohledňovat ve své činnosti obchodní zájmy rozvojových států.
5. Technická pomoc poskytovaná rozvojovým státům pro rozvoj infrastruktury, řešení sporů a implementaci technických standardů. Technická pomoc je rovněž zaměřena na informování rozvojových států o jejich právech a povinnostech vyplývajících z dohod WTO, na rozvoj jejich schopnosti aplikovat ustanovení dohod WTO a účastnit se diskusí v rámci WTO.
6. Ustanovení týkající se nejméně rozvinutých členů WTO.

Sekretariát WTO vytvořil mnoho kompilací těchto ustanovení⁹ a byla rovněž předmětem revize v rámci Doha kola (2001). Toto kolo jednání bylo zaměřeno mj. na rozvoj a integraci rozvojových států do světové ekonomiky. Skončilo však více méně neúspěchem. Rozhodnutí na poli WTO jsou přijímána na základě konsensu, proto negativní postoj rozvojových států zejména k otázkám přístupu na jejich trhy a zemědělských subvencí vedl ke kolapsu těchto jednání. Dílčí rozhodnutí týkající se zemědělství se však podařilo přijmout v červenci 2004 (tzv. July 2004 package). Další jednání pokračovala v rámci Ministerské konference v Hong Kongu 2005 a jednání pokračují i v současné době, ale díky podstatným názorovým rozdílům mezi rozvinutými a rozvojovými státy se doposud nepodařilo uzavřít žádné zásadnější dohody.

⁹ http://www.wto.org/english/tratop_e/devel_e/anexii_e.doc

Dohoda o založení WTO v preambuli vymezuje trvalý ekonomický rozvoj jako jeden ze základních cílů WTO. Současně stanovuje, že mezinárodní obchod by měl vést k rozvoji rozvojových a nejméně rozvinutých států.

Velmi důležitým článkem ve vztahu k rozvojovým zemím je článek XVIII GATT, revidovaný v 50. letech 20. století. Tento článek ve spojení s Rozhodnutím o bezpečnostním opatření pro potřeby rozvoje¹⁰ a Deklarací o obchodních opatřeních přijatých pro potřeby platební bilance¹¹, obojí z roku 1979, a s Ujednáním o ustanoveních o platební bilanci¹², z roku 1994, dává rozvojovým státům právo omezit dovoz, pokud toto opatření usnadní vytvoření či podporu určitého průmyslu, nebo pomůže překonat potíže s platební bilancí daného státu.

V 60. letech 20. století byla do GATT zahrnuta část IV nadepsaná „Obchod a rozvoj“. Část IV obsahuje tři články, XXXVI (principy a cíle), XXXVII (závazky) a XXXVIII (společná akce). Tyto články v podstatě oficiálně potvrdily právo rozvojových zemí na zvláštní a rozdílné zacházení. Zakotvily zásadu, že odchylky od principu nejvyšších výhod jsou za určitých okolností možné. Tato část zahrnuje ustanovení zakládající koncept nerecipročního preferenčního zacházení ve prospěch rozvojových zemí. Obchodní koncese poskytnuté rozvojovým zemím nemusí tyto recipročně poskytovat rozvinutým zemím. Předmětem kritiky je skutečnost, že tato část je bez praktické hodnoty, neboť nezakládá žádné povinnosti rozvinutým státům.

Ustanovení zvláštního a rozdílného zacházení obsahuje i dohoda GATS. Cílem článku IV GATS je větší zapojení rozvojových států do světového obchodu. Mj. poukazuje na nutnost posílit konkurenceschopnost rozvojových zemí v oblasti domácích služeb, a to usnadněním přístupu k technologiím a informačním zdrojům. Článek XII umožňuje rozvojovým zemím omezit obchod se službami v případě potíží s platební bilancí.

Článek 66 TRIPS poskytuje NRS delší časové období pro implementaci všech ustanovení TRIPS a podporuje transfer technologií. Článek 67 se vztahuje k ustanovením o technické pomoci.

Další možností, kterou mohou rozvojové státy využít jsou výjimky (waivers) z pravidel WTO. Tyto výjimky uděluje Generální rada na základě postupu stanoveného v článku IX odst. 3 Dohody o založení WTO nebo na základě článku XXV GATT. Tyto výjimky umožňují členským státům, jimž byly povoleny, odklon od pravidel WTO, pokud je jejich jednání v souladu s touto výjimkou. V roce 1999 Generální rada vydala Rozhodnutí o výjimce

---

¹⁰ Decision on Safeguard action for Development Purposes, BISD 26S/209-210, March 1980

¹¹ Declaration on Trade Measures Taken for Balance-of-payments Purposes

¹² Understanding on the Balance-of Payments Provisions

z preferenčního celního zacházení pro NRS¹³, na jejímž základě mohou rozvojové státy poskytovat celní preference na produkty pocházející z NRS WTO.

Zásadní význam má tzv. *zmocňovací klauzule 1979* (enabling clause), oficiálně „Rozhodnutí o rozdílném a výhodnějším zacházení, reciprocitě a účasti rozvojových států“¹⁴, která rozvinutým státům umožňuje poskytnout rozdílné a preferenční režimy ve prospěch rozvojových států. Zmocňovací klauzule je právním základem pro *Všeobecný systém preferencí* (Generalized system of Preferences, GSP), na jehož základě rozvinuté státy mohou poskytnout „všeobecné, nerekiproční a nediskriminační preference“ pro produkty pocházející z rozvojových států. Státy, které poskytují tyto preference, unilaterálně rozhodují o tom, které produkty budou do těchto schémat zařazeny. Systém tedy funguje na základě *dobrovolnosti*, kdy je na uvážení daného rozvinutého státu, zda tyto preference vůbec poskytne. Pokud však poskytnuty jsou, musí být v souladu s ustanoveními WTO a principem nediskriminace mezi rozvojovými státy, jimž jsou poskytnuty.

Původně toto rozhodnutí vzniklo v roce 1968 v rámci UNCTAD Resolucí 21 (II). V rámci tehdejší GATT by toto schéma mělo diskriminační charakter, porušovalo by princip nejvyšších výhod podle článku I GATT. Proto, aby rozhodnutí UNCTAD mohlo být v souladu s GATT byla v roce 1971 na nátlak některých rozvojových států přijata výjimka z článku I GATT, známá jako „GSP rozhodnutí“, jež bylo přijato na dobu 10 let. Po vypršení jeho platnosti bylo v roce 1979 na konci Tokijského kola přijato rozhodnutí o zmocňovací klauzuli s neomezeným trváním.

Sporný je právní základ zmocňovací klauzule. Ve svém textu neodkazuje na článek XXV odst. 5 GATT ani na článek IX odst. 3 Dohody o WTO. Bartels¹⁵ ji však zařazuje pod tzv. „jiná ustanovení smluvních stran GATT 1947“ v článku 1 písm. b) bod iv) podle dikce přílohy IA ke GATT 1994. Dá se tedy říci, že zmocňovací klauzule není výjimkou ze článku I GATT, ale nástrojem tvořícím součást GATT 1994.

Zmocňovací klauzule obsahuje i ustanovení pro zvláštní zacházení s NRS. Tato ustanovení tedy umožňuje rozvinutým státům poskytovat specializované režimy v prospěch NRS v rámci obecných preferenčních režimu poskytovaných rozvojovým státům.

Tato problematika je nesmírně důležitá, neboť na základě zmocňovací klauzule pak Evropské společenství mohlo vytvořit svůj preferenční režim (nařízení 980/2005) a iniciativu

¹³ Decision on Waiver regarding Preferential Tariff Treatment for Least-Developed Countries, WT/L/304, 17 June 1999, http://www.wto.org/english/tratop_e/devel_e/l304_e.doc

¹⁴ Decision on Differential and More Favourable Treatment, Reciprocity and Fuller Participation of Developing Countries, http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/enabling1979_e.htm

¹⁵ Bartels, L. The WTO Enabling Clause and Positive Conditionality in the European Community's GSP Program. *Journal of International Economic Law*, 2003, č. 6 (2), s. 515

„všechno kromě zbraní“ (Everything but arms, EBA), a na základě výjimek (waivers) fungoval celý Lomé systém, který je analyzován ve zvláštní části této práce.

2. Vztah WTO a Evropské unie

Evropská unie je členem Světové obchodní organizace s mimořádným významem. Ve vztahu k WTO je právně správné hovořit o Evropském společenství, protože vedle Společenství jsou členy WTO také členské státy ES.

ES nebylo před rokem 1995 členem GATT, členy byly jen členské státy ES a samotné ES bylo považováno jen za „faktického člena“, a to proto, že na něj byla přenesena pravomoc členských států v oblasti obchodní politiky. Až Dohoda o WTO zakotvila vedle členství států i členství mezinárodních organizací. Článek XIV Dohody o vzniku WTO umožnil členství Společenství, které se v souladu s článkem XI stalo původním členem WTO.

Téměř na všech zasedáních a ve všech záležitostech jedná Evropská Komise jménem ES i jejích členských států. Právě z tohoto důvodu většina dokumentů WTO odkazuje spíše na EU než na oficiální ES. V některých případech však dokumenty odkazují přímo na členské státy, zvláště tam, kde se liší jejich právní úpravy. Evropská komise je orgánem stanovujícím cíle a priority EU pro mezinárodní jednání, a to v návaznosti na pokyny Rady. Samotným vyjednáváním jsou pověřeni pracovníci Generálního ředitelství pro obchod¹⁶, kteří jsou odpovědní přímo komisaři. Koordinace mezi členskými státy je zajištěna prostřednictvím „výboru 133“ (kapitola 6) a Komise pravidelně podává zprávy Parlamentu. Výsledek vyjednávacího kola pak musí formálně přijmout Rada.

Hlasování ve WTO upravuje článek IX Dohody o WTO. Rozhodnutí se přijímají konsensuálně, kdy každý člen má jeden hlas. Odst. 1 tohoto článku stanoví, že ES má tolik hlasů, kolik je členských států. Pokud zároveň hlasují členské státy a ES, počítá se počet hlasů podle počtu členských států a hlas samotného ES se navíc nepočítá.

2.1. Vztah práva WTO a práva ES

V současné době lze říci, že WTO a EU jsou dva nejdůležitější subjekty mezinárodního práva v oblasti mezinárodního obchodu. ES a jeho členské státy jsou zároveň členy WTO, jejich právní řády se střetávají a ovlivňují. Jaký je tedy vztah práva WTO a práva EU?

Právo WTO je integrální součástí komunitárního práva. V tomto smyslu se vyjádřil Evropský soudní dvůr (dále jen „ESD“) v případě *Haegeman*¹⁷, kdy stanovil, že součástí práva ES jsou mezinárodní smlouvy uzavřené Společenstvím, včetně GATT. Nikdy však nepotvrdil, že by GATT byl jedním z aktů institucí ES ve smyslu článku 234. Dohody WTO jsou závazné jak pro ES, tak pro členské státy bez ohledu na to, zda spadají od výlučné či sdílené pravomoci ES.

¹⁶ http://ec.europa.eu/trade/index_en.htm

¹⁷ Case 181/73 R. & V. *Haegeman v. Belgian State* (1974) ECR 449

V případě *Germany v. Commission*¹⁸ ESD stanovil, že GATT 47 je hierarchicky postavena nad sekundární právo ES. Nicméně nemá přednost před primárním právem.

Kompatibilita práva ES s právem WTO se presumuje. ESD ve svých rozhodnutích většinou nepřezkoumává soulad aktů institucí ES s právem WTO, pouze akceptuje tvrzení legislativy ES, že tyto právní systémy jsou v souladu¹⁹.

2. 2. Přímý účinek práva WTO v právním řádu ES

Právo WTO je sice součástí komunitárního práva, ale zaujímá specifické postavení. Dohody WTO jsou klasickými prameny mezinárodního práva, z pohledu ES tzv. vnějšími smlouvami. Obecně o těchto smlouvách a jejich postavení v právu ES bude pojednáno v kapitole 5. Dohody WTO jsou však výjimkou k obecným pravidlům regulujícím vnější smlouvy, a to proto, že se na ně automaticky nevztahuje zásada přímého účinku. Jinými slovy není samozřejmé, že by se jejich ustanovení mohl dovolávat jednotlivec před soudem nebo jiným příslušným orgánem..

Už od 70. let 20. století, kdy ESD rozhodoval v případě *International Fruit Company*²⁰, trvá na názoru, že Dohody WTO *nemají* v právu ES přímý účinek. V tomto případě ESD stanovil, že dovolávat se neplatnosti aktu ES na základě závazné mezinárodní smlouvy je možné jen tehdy, pokud tato smlouva sama zakládá právo jednotlivce dovolávat se jejich ustanovení před soudem. Po posouzení celkového charakteru GATT ESD došel k závěru, že z důvodu mnoha možných výjimek a derogací ze strany smluvních států, není možné, aby jednotlivci měli právo dovolávat se jejich ustanovení před soudy.

Ve většině případů se ale Evropské soudy vyhýbají rozhodnutí o přímém účinku, kdy tato otázka je podle jejich názoru v daném případě irelevantní (např. případy *T. Port*²¹, *Hermes*²²).

Nepřímo ESD odmítnul přímý účinek Dohod WTO v důležitém případě *Portugal v. Council*²³. V tomto případě se Portugalsko na základě článku 230 SoES dožadovalo zrušení rozhodnutí Rady týkajícího se uzavření dohod mezi ES a Pákistánem a ES a Indií o přístupu jejich textilních výrobků na trhy ES. Portugalsko zastávalo názor, že tato rozhodnutí jsou v rozporu s Dohodami WTO²⁴. Jejich argument se netýkal přímého účinku Dohod WTO, ale zakládal se na tvrzení, že ustanovení WTO mohou být členskými státy používána jako

¹⁸ Case C-61/94 *Germany v. Commission* (1996) ECR I-3989

¹⁹ Např. v případě *Banque Indosuez* (Case C-177/96, ECR I-5659) týkajícího se rozhodnutí Komise o antidumpingových poplatcích, kde preambule tohoto rozhodnutí prohlásila soulad s mezinárodními závazky, ESD dále už soulad nepřezkoumával a k mezinárodním závazkům nikde ve svém rozhodnutí neodkazoval.

²⁰ Joined Cases 21-24/72, *International Fruit Company NV and others v. Produktschap voor Groenten en Fruit* (1972) ECR 1219

²¹ Joined Cases C-364 & 365/95, *T. Port GmbH & Co v. Hauptzollamt Hamburg-Jonas*, (1998) ECR I-1023

²² Case C-53/96, *Hermes International v. FHT Marketing Choice BV* (1998) ECR I-3603-6

²³ Case C-149/96 *Portugal v. Council*, (1999) ECR I-8395

²⁴ GATT 94, Dohodou o textilu a ošacení a Dohodou o dovozním licenčním řízení

kritérium pro hodnocení legality komunitárních aktů ve smyslu rozhodnutí *Nakajima*²⁵ (podkapitola 2.3.). ESD v tomto případě výslovně nestanovil, že právo WTO nemá přímý účinek, ale z rozhodnutí je možné implicitně dovodit, že přímý účinek právu WTO nepřiznává.

ESD výslovně odmítnul přímý účinek Dohody TRIPS v případech *Dior*²⁶ a *Groeneveld*²⁷, když stanovil, že „ustanovení TRIPS nejsou takového charakteru, aby vytvářela práva jednotlivcům, která by mohli přímo uplatňovat před soudy“.

Jedním z hlavních důvodů nepřiznání přímého účinku právu WTO, i v případech, kdy WTO ustanovení jsou jednoznačná a bezpodmínečná, je charakter systému WTO pro řešení sporů. Rozhodnutí panelů, ani Odvolacího orgánu (Appellate Body) nemají přímý účinek. V případě *Comafrica*²⁸ ESD rozhodnul, že jakékoliv rozhodnutí Orgánu WTO pro řešení sporů pouze umožňuje Komisi přijmout opatření pro změnu systému, čímž potvrdil, že rozhodnutí panelu nemá přímý účinek v právu ES. V případě *Atlanta*²⁹ pak ESD potvrdil, že ani rozhodnutí Odvolacího orgánu přímý účinek nevyvolává.

2. 3. Právo WTO a legalita práva ES

Obecným pravidlem je, že právo WTO neposkytuje kritéria pro hodnocení legality aktů ES. Tzn., že strana sporu nemůže zpochybňovat legalitu komunitární legislativy na základě jejího rozporu s právem WTO. Toto pravidlo vychází z výše zmíněného případu *Portugal v. Council*, kdy ESD stanovil, že Dohody WTO nejsou pravidly, v jejichž světle by ESD hodnotil zákonnost opatření přijatých institucemi ES.

Nicméně Evropské soudy připustily z tohoto obecného pravidla dvě výjimky. První z nich je založena na případě *Fédiol*³⁰, druhá z nich na případě *Nakajima*³¹. Obe výjimky zahrnují případy implementace práva WTO v právním řádu ES, proto jsou někdy označovány jako „*implementační výjimky*“ (implementation exceptions).

Výjimka založená na případě *Fédiol* je označována jako „referenční výjimka“ (clear reference exception) a výjimka podle případu *Nakajima* jako „transpoziční výjimka“ (transposition exception).

V případě *Fédiol* ESD stanovil, že ačkoliv GATT nemá v právu ES přímý účinek, je součástí mezinárodních pravidel, na které *odkazuje* nařízení ES. Dále stanovil, že nařízení ES,

²⁵ Case C-69/89, *Nakajima All Precision v. Council* (1991) ECR I-2069

²⁶ Joined Cases C-300/98, *Parfums Christian Dior SA v. Tuk Consultancy BV* and C-392/98, *Assco Gerüste GmbH, Rob van Dijk v. Wilhelm Layher GmbH & Co KG, Layher BV*, (2000) ECR I-11307

²⁷ Case C-89/99, *Schieving-Nijstad vof and Others v. Robert Groeneveld* (2001) ECR I-5851

²⁸ Case T-230/97, *Comafrica SpA adn Dole Fresh Fruit Europe Ltd & Co v. Commission* (1997) ECR II-3031

²⁹ Case T-521/93, *Atlanta and Others v. European Community* (1996) ECR II-1707

³⁰ Case 70/87, *Fédiol v. Commission* (1989) ECR 1781

³¹ Case C-69/89, *Nakajima All Precision Co, Ltd v. Council* (1991) ECR I-2069

kteřé odkazuje a přímo zahrnuje ustanovení WTO, může mít přímý účinek a že ESD může interpretovat a aplikovat pravidla GATT pro posouzení kompatibility jistých postupů. Na rozdíl od přímého účinku tato výjimka umožňuje straně sporu dovolávat se GATT, ale zároveň zajišťuje kontrolu ESD nad aplikací těchto pravidel.

Případ *Nakajima* se týkal japonského výrobce tiskáren, který argumentoval, že anti-dumpingové nařízení ES je v rozporu s anti-dumpingovými ustanoveními GATT. ESD připustil, že „anti-dumpingové nařízení ES bylo přijato za účelem dodržení mezinárodních závazků Společenství, které je tedy povinné zajistit soulad s Všeobecnou dohodou a jejími prováděcími opatřeními“³². V této situaci tedy GATT stanovil kritéria pro hodnocení legality práva ES.

2. 4. Nepřímý účinek práva WTO

Princip nepřímého účinku práva WTO, neboli *princip konzistentního výkladu*, byl ESD vytvořen v rozhodnutích *Hermes, Dior a Groeneveld*. V rozhodnutí *Hermes* ESD stanovil, že „tam, kde ustanovení může být aplikováno jak na situace spadající do rozsahu národního práva, tak na situace spadající do rozsahu komunitárního práva, je čistě v zájmu Společenství, za účelem předejít budoucím interpretačním nesrovnalostem, aby toto ustanovení bylo interpretováno uniformně, bez ohledu na jiné okolnosti“. V tomto případě měl ESD pravomoc interpretovat TRIPS. Tímto rozhodnutím se ESD snažil předejít odlišným interpretacím práva WTO poskytnutým národními soudy v situacích spadající do pravomoci ES a do sdílené pravomoci. Rozhodnutí *Dior* pak byl prvním, kde ESD specifikoval interpretační povinnost národních soudů ve vztahu k právu WTO, když v podstatě (analogicky k povinnosti národních soudů interpretovat národní právo ve světle sekundárního práva ES) stanovil povinnost interpretovat národní právo v oblastech spadajících do pravomoci ES ve světle práva WTO jako součásti komunitárního právního řádu.

Případ *Groeneveld* tento princip ještě specifikoval, když stanovil, že soudy musí interpretovat své národní právo souhlasně s článkem 50 TRIPS v maximální možné míře.

Na základě judikatury ESD se ukázalo, že referenční a transpoziční výjimka společně s principem konzistentního výkladu jsou téměř stejně efektivní jako přímý účinek práva WTO v komunitárním právním řádu. Nepochybně vedou k hlubší normativní integraci obou systémů právních norem.

---

³² Nakajima Case, citováno výše, odst. 31

3. Pravomoci ES v mezinárodních vztazích

Do problematiky vnějších vztahů EU patří mj. otázka její *mezinárodněprávní subjektivity*. Pro úplnost budu jen konstatovat, že Evropské společenství mezinárodněprávní subjektivitu má. Tato skutečnost je zakotvena v článku 281 SoES. Naproti tomu obecně platí, že Evropská unie není subjektem mezinárodního práva.

Pokud hovoříme o pravomocích (competence) ES v mezinárodních vztazích, pak se jedná o pravomoc přijímat legislativní opatření a pravomoc účastnit se mezinárodních aktivit.

Podle článku 5 SoES mají ES *tzv. svěřené pravomoci* (conferred powers), které na ně byly přeneseny členskými státy. Princip svěřených pravomocí musí být respektován jak v interních, tak v mezinárodních aktivitách ES³³. Tzn., že ES se nemohou aktivně účastnit těch mezinárodních aktivit, které nespádají do rozsahu svěřených pravomocí. Účast na mezinárodních aktivitách, které nespádají do rámce svěřených pravomocí ES, se mohou účastnit jen členské státy, popř. mohou své pravomoci částečně sdílet s ES.

Rozsah svěřených pravomocí nemusí jen výslovně vyplývat z dikce SoES, ale může být také konkludentně z těchto ustanovení odvozen. Lze tedy hovořit o výslovných (explicitních) a implicitních pravomocích ES.

3. 1. Výslovné, explicitní pravomoci ES (express powers)

ES má výslovné pravomoci k uzavírání mezinárodních smluv v následujících oblastech:

- Měnová politika (článek 111 odst. 3),
- Společná obchodní politika (článek 133 odst. 3), celní unie (článek 26)
- Účasti na výzkumných a rozvojových programech (článek 169),
- Životní prostředí (článek 174 odst. 4),
- Rozvojová spolupráce (článek 181),
- Dohody o přidružení, tzv. asociační dohody (článek 310),
- Limitované pravomoci má i v jiných oblastech³⁴.

Vedle toho má ES pravomoc udržovat mezinárodní spolupráci s mezinárodními organizacemi jako je OSN a její specializované agentury, s Radou Evropy a Organizací pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (články 302-304 SoES). SoES výslovně nehovoří

³³ Posudek ESD č. 2/94 ze dne 28. března 1996 „Přistoupení Společenství k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod“, odst. 24, dostupný z: http://curia.europa.eu/arrets/TRA-DOC-CS-AVIS-C-0002-1994-200407019-05_00.html

³⁴ V oblasti školství (článek 149 odst. 3), odborného vzdělávání (článek 150 odst. 3), kultury (článek 151 odst. 3), veřejného zdraví (článek 152 odst. 3) a transevropských sítí (článek 155 odst. 3)

o možnosti členství ES v jiné mezinárodní organizaci, ale obecně je přijímáno, že tuto možnost má, pokud to připouští statut této mezinárodní organizace.

Je velmi složité taxativně vymezit „seznam“ oblastí s výslovnou pravomocí ES. Z tohoto důvodu *sebrává důležitou roli ESD* a jeho interpretační činnost, kterou vymezuje rozsah výslovných pravomocí ES v mezinárodních vztazích, přičemž bere v úvahu nejen znění jednotlivých ustanovení samostatně a v souvislostech v rámci celé SoES, ale i ustálenou legislativní praxi.

3. 2. Implicitní pravomoci ES (implied powers)

V některých oblastech je nemožné realizovat interní politiku bez obdobné vnější politiky. Z tohoto důvodu byla rozhodnutím ESD vytvořena *tzv. doktrína implicitních pravomocí* (doctrine of implied powers) v oblastech vnějších vztahů ES, které lze dovozovat z „jiných ustanovení Smlouvy“ nebo z „opatření přijatých v rámci těchto ustanovení institucemi ES“.

Zmocněním v „opatřeních přijatých v rámci ustanovení SoES“ se Evropský soudní dvůr zabýval v tzv. *ERTA case*³⁵. Jedná se o velmi důležité rozhodnutí, kterým byla vytvořena *tzv. doktrína paralelismu*, která stanoví, že pokud ES má interní legislativní pravomoc v určité oblasti, má v této oblasti také oprávnění k uzavírání mezinárodních smluv. S rozšiřováním interních pravomocí ES se paralelně rozšiřují i jeho externí pravomoci. Jedním z argumentů podporujících tuto tezi je i to, že pokud ES přijalo vnitřní opatření v určité oblasti, členské státy by neměly mít možnost porušovat tato pravidla uzavíráním mezinárodních smluv se třetími zeměmi nebo mezinárodními organizacemi. Pokud by se takového jednání dopouštěly, jednalo by se o porušení článku 10 SoES.

ESD v odstavci 17 tohoto rozhodnutí stanovil, že pokaždé, když Společenství přijme opatření k realizaci společné politiky zakotvené ve SoES, tedy „zabírá určitou oblast“ („to occupy the field“), členské státy už nemají právo brát na sebe povinnosti ve vztahu ke třetím zemím, které by mohly tato pravidla ovlivnit³⁶.

Zmocnění ES k uzavírání mezinárodních smluv vyplývá i z „jiných ustanovení smlouvy“. Jedná se o implicitní zdroj zmocnění, kdy externí pravomoci mohou vzniknout i bez přijetí interního opatření. Tuto právní myšlenku vyslovil ESD v odstavci 20 rozhodnutí *Kramer case*³⁷. Tento případ se týkal oblasti rybolovu, kde jsou stanoveny jen cíle Společenství, nikoliv interní opatření. Evropský soudní dvůr rozhodnul, že ES má pravomoc uzavírat mezinárodní smlouvy, přestože neexistuje žádné interní opatření, a to do té míry, dokud účast Společenství

³⁵ Case 22/70 *Commission v. Council (ERTA)* (1971) ECR 263, (1971) CMLR 335

³⁶ Case 22/70 *Commission v. Council (ERTA)* (1971) ECR 263, (1971) CMLR 335, bod 17

³⁷ Joined Cases 3,4 and 6/76 *Kramer and Others* (1976) ECR 1279

na mezinárodní smlouvě je *nezbytná pro dosažení jednoho z cílů Společenství*³⁸. V praxi tato situace však nastává velmi zřídka, protože ve většině případů, pokud vzniká externí pravomoc v určité oblasti, interní opatření již existuje.

Podobnou otázkou se Evropský soudní dvůr zabýval i v posudku 2/91, kde stanovil, že implicitní pravomoci ES v externích vztazích vznikají vždy, když instituce Společenství mají pravomoc vykonávat činnost k dosažení cílů ES³⁹, a v posudku 1/94⁴⁰, kde stanovil, že účast ES na GATS je nutná k dosažení cílů Společenství v oblasti světového hospodářství.

Princip ERTA, ačkoliv pochází ze 70. let 20. století, je dodnes ESD používán jako základ pro argumentaci výlučnosti ve vztahu k implicitním pravomocím. Např. v roce 2006 sloužil v posudku 1/03⁴¹ jako argumentační základ pro deklaraci pravomocí ES v oblasti pro ES poměrně nové, tedy v oblasti spravedlnosti a vnitřních záležitostí.

3. 3. Pravomoci založené na všeobecných ustanoveních: článek 308 SoES

Článek 308 je *tzv. zbytkovým ustanovením*, které lze použít, jestliže je zapotřebí uzavřít mezinárodní smlouvu Společenstvím a k takovému kroku mu SoES ani jiná opatření neposkytují potřebné pravomoci. Rada může na návrh Komise a po konzultaci s Evropským parlamentem přijmout vhodná opatření k dosažení cílů Společenství v rámci společného trhu, pokud těchto cílů lze dosáhnout jen za součinnosti Společenství. Opatření musí Rada přijmout jednomyslně. Externí opatření by však neměla kolidovat s výslovnými ustanoveními Smlouvy, která zakazují harmonizaci a nebo ukládají odpovědnost v určité oblasti výhradně členským státům⁴².

³⁸ Podobnou právní myšlenku ESD vyslovil i v případě *Rhine Navigation Case*, Opinion 1/76 *Re: Agreement establishing an European Laying-ip Fund for Inland Waterway Vessels* (1977) ECR 741

³⁹ Opinion 2/91 *Re ILO convention* 170, 1993 ECR I-1061

⁴⁰ Opinion 1/94 *Re Creation of WTO*, 1995 I CMLR 205

⁴¹ Opinion 1/03 of 7 February 2006 *on the competence of the Community to conclude the new Lugano Convention on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters*, [2006] ECR 0000

⁴² Posudek ESD č. 2/94 ze dne 28. března 1996 o „*Přistoupení Společenství k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod*“, odst. 24, dostupný z: http://curia.europa.eu/arrets/TRA-DOC-CS-AVIS-C-0002-1994-200407019-05_00.html, ve kterém ESD zúžil možnost použití článku 308 tak, aby jeho prostřednictvím nedocházelo k rozšiřování pravomocí ES

4. Povaha pravomocí ES v mezinárodních vztazích – výlučné a sdílené pravomoci

ES může realizovat své mezinárodní aktivity na základě explicitních a implicitních pravomocí (viz výše). Nastává otázka, zda se jedná o výlučné pravomoci ES či tyto pravomoci určitým způsobem sdílí se členskými státy.

Pokud je pravomoc ES „výlučná“, pak jednání členských států, ať už samostatně nebo kolektivně, je velmi omezeno. Svě zájmy mohou prosazovat jen prostřednictvím institucí a postupů ES. Konkrétně prostřednictvím Rady. Pokud je však pravomoc ES ve vztahu k příslušné mezinárodní smlouvě „sdílená“ se členskými státy, pak si členské státy ponechávají určitý prostor k jednání.

4. 1. Výlučné pravomoci ES

Obecně vzato se sdílená pravomoc presumuje. Proto je nutné vymezit, kdy vzniká pravomoc výlučná.

Výlučná pravomoc může být založena na:

- 1) explicitních ustanoveních SoES nebo dokumentů o přistoupení,
- 2) explicitních ustanoveních obsažených v interních opatřeních,
- 3) pravomoc odvozená z rozsahu interních opatření, která neobsahují explicitní ustanovení zmocňující ES k uzavírání mezinárodních smluv se třetími zeměmi,
- 4) nebo výlučná pravomoc může existovat v situaci, kdy interní pravomoci nelze efektivně realizovat bez současné realizace externích pravomocí⁴³.

Ad 1) Jednoznačně existuje výlučná pravomoc ES ve vztahu ke společné obchodní politice⁴⁴ a ochraně zásob ryb⁴⁵. Určitá soudní podpora výlučné pravomoci ES je i ve vztahu k obchodní soutěži⁴⁶. Rozsah těchto oblastí však podléhá interpretaci ESD, který tyto pravomoci vykládá velmi extenzivně.

Ad 2) Pravomoc ES uzavírat mezinárodní smlouvy může být výslovně stanovena i v interních opatřeních. V některých oblastech je toto velmi obvyklé⁴⁷. Takto udělené zmocnění bude považováno za výlučné, ale nesmí být v rozporu s výslovnými ustanoveními ve SoES týkajícími se pravomocí.

⁴³ Mc Goldrick, D. *International Relations Law of the EU*. Longmans, 1997, s. 68-69

⁴⁴ Opinion 1/75 *Re the OECD Understanding on a Local Cost Standard* (1976) 1 CMLR 85; Opinion 1/94, citováno viz výše

⁴⁵ Case 804879, *Commission v UK* (1981) ECR 1045

⁴⁶ Opinion 1/92 *Second EEA Opinion*, (1992) ECR I-2821, body 40-41

⁴⁷ Opinion 1/94 (WTO), citováno viz výše

Ad3) Pravomoc v tomto bodě vychází z tzv. *ERTA principu* (viz. výše) a tzv. *doktríny paralelismu*. Jakmile členské státy souhlasí s přijetím komunitárních pravidel, souhlasí i s výlučnou pravomocí ES ve vnějších vztazích v rozsahu přijatých komunitárních pravidel. Podle všeho přestává ERTA efekt platit v momentě, kdy je příslušné interní opatření zrušeno⁴⁸.

Ad 4) Jak už bylo výše uvedeno, existují situace, kdy sice není přijato interní opatření, ale výlučná pravomoc uzavírat mezinárodní smlouvy může vzniknout i pro „dosažení cílů stanovených SoES“ (viz *Kramer case*⁴⁹).

Tzv. *princip přednosti* (principle of pre-emption), který platí v interním právu ES, paralelně platí i pro externí vztahy. Tento princip stanoví, že pokud přijatá interní opatření zcela zahrnují určitou oblast, potom je členským státům zabráněno podnikat jakékoliv další legislativní kroky v této oblasti. ES v podstatě „okupují určité pole“, určitou oblast vztahů.

Kompletní interní opatření vytvářejí výlučné pravomoci ES ve vnějších vztazích v té které oblasti. Pokud však interní opatření určitou oblast zcela nepokrývá, pak pro zbývající část této oblasti platí sdílená pravomoc⁵⁰. Posudek ESD 2/91 (ILO)⁵¹ posunul koncept „okupovaného pole“ ještě dále, když omezil podmínku kompletního zahrnutí určité oblasti v interním opatření na podmínku, že určitá oblast musí být v přijatém opatření ES „zahrnuta ve velkém rozsahu“. Vzniká zde však určitá právní nejistota, protože otázkou zůstává, kdy je už určitá oblast zahrnuta v dostatečně velkém rozsahu na to, aby vznikla výlučná pravomoc ES.

Rozsah ERTA principu by dále mohl být limitován tak, že by byl interpretován jako zákaz adresovaný členským státům brát na sebe „jen takové povinnosti, které by *mohly ovlivnit komunitární pravidla nebo změnit jejich rozsah*“. K diskusi zůstává však otevřena otázka, jak vyřešit situaci, kdy mezinárodní závazky neovlivňují nebo nemění rozsah komunitárních pravidel. Např. v situaci, kdy členské státy přijmou mezinárodní závazky, které by mohly ovlivnit komunitární právo v pozitivním slova smyslu. V rozhodnutí *Commission v Denmark* z roku 2002 ESD rozhodnul, že tam, kde je pravomoc ES výlučná, členské státy nemohou uzavírat mezinárodní smlouvy mimo rámec institucí ES, i kdyby tyto mezinárodní smlouvy nebyly v rozporu s komunitárními pravidly⁵². Uvidíme, jak se bude judikatura ESD dále vyvíjet.

⁴⁸ Dashwood, A. The Limits of European Community Powers. ELRev, 1996, č. 21(7), s. 115,

⁴⁹ Joined Cases 3,4 and 6/76 *Kramer and Others* (1976) ECR 1279

⁵⁰ Opinion 2/92 *Re OECD national treatment instrument*, 1995 ECR I-525

⁵¹ Opinion 2/91 *Re ILO convention 170*, 1993 ECR I-1061

⁵² Case C-467/98 *Commission v Denmark* [2002] ECR I-9519, odst. 82.

4. 2. Sdílené pravomoci - smíšené smlouvy (tzv. mixed agreements)

V oblastech sdílených pravomocí mají zásadní význam tzv. smíšené smlouvy. Smíšené smlouvy dominují praxi uzavírání mezinárodních smluv Společenstvím. Používají se např. u mezinárodních smluv o životním prostředí, u většiny komoditních smluv, v podstatě všechny asociační dohody jsou smíšené.

Před uzavřením mezinárodní smlouvy je nutné uvážit jejich předmět pro rozdělení pravomocí mezi ES a členskými státy a pro určení povahy těchto pravomocí. Je nutné si také uvědomit, že rozdělení pravomocí se může v průběhu platnosti mezinárodní smlouvy měnit.

Ke sjednání smíšených smluv je zapotřebí jednak rozhodnutí Společenství podle ustanovení článku 300 SoES, jednak je nutný souhlas (ratifikace) všech členských států.

a) Smíšené smlouvy ve smyslu sdílených pravomocí

Pokud má pravomoc k předmětu mezinárodní smlouvy Společenství i členské státy, pak mluvíme o smíšených smlouvách. K předmětu smlouvy tedy *sdílejí* pravomoci⁵³. Tzn., že práva a povinnosti smluvní strany jsou rozděleny mezi ES a členské státy tak, že žádný z nich plně nerealizuje pravomoc smluvní strany⁵⁴.

Další možností je, že pravomoc ES a členských států jsou „paralelní“, tzn., že k části předmětu smlouvy má *vylučnou* pravomoc ES a k části mají *vylučnou* pravomoc členské státy.

Ve striktně právním smyslu, pokud jde o sdílené pravomoci, neměla by nastat situace, kdy by se ES nebo členské státy staly stranou mezinárodní smlouvy jeden bez druhého. V praxi většinou ES ratifikuje mezinárodní smlouvu poté, co ji ratifikují příslušné členské státy, což bohužel může odložit účinnost těchto smluv o mnoho let.

b) Mezinárodní smlouvy, jejichž smluvními stranami mohou být jen členské státy

V některých případech se ES nemůže stát smluvní stranou mezinárodní smlouvy, ačkoliv členské státy tuto možnost mají. Tato situace může nastat v případě, kdy mezinárodní úmluva je otevřená jen pro státy a její smluvní partneri nemají vůli přijmout dodatky k této úmluvě tak, aby se jí mohlo účastnit i Společenství⁵⁵. V současné době se např. jedná o ILO. Tato smlouva pak není smíšená ve smyslu účasti ES a členských států, ale ve smyslu sdílených pravomocí.

⁵³ Mnoho mezinárodních smluv výslovně hovoří o sdílených pravomocích, např. článek 102 EURATOM. Takováto ustanovení najdeme i v SoES, např. článek 174 odst.4 (životní prostředí) nebo článek 181 (rozvojová spolupráce), které stanoví, že „v rámci svých pravomocí spolupracují Společenství a členské státy se třetími zeměmi a s příslušnými mezinárodními organizacemi“

⁵⁴ Schermers, H. A. Typology of Mixed Agreements, in Mixed Agreements, ed. O'Keefe, D., Schermers, H.G. Kluwer, Deventer, 1983, s. 25

⁵⁵ V minulosti tato situace vznikala i z důvodu neuznání ES jako mezinárodního subjektu (např. ES nebyla uznána Radou vzájemné hospodářské pomoci)

Může nastat situace, kdy ES má výlučnou pravomoc k uzavření určité mezinárodní smlouvy, a přesto se nemůže stát její smluvní stranou. V tomto případě se smluvní stranou stávají členské státy, které však jednají jen jako zmocněnci Společenství⁵⁶.

Pokud jsou stranami mezinárodní smlouvy členské státy, pak ve vztahu k pravomocím ES musí hlasovat v souladu se společnými postoji ES. Pokud není možné se shodnout na společném postoji ve věcech výlučné pravomoci ES, pak to neznamená, že členské státy mohou hlasovat ve svém zájmu, ale vždy musí hájit zájmy Společenství⁵⁷. Pokud není možné se shodnout na společném postoji ve věcech sdílené pravomoci ES, pak existuje silnější argument pro to, aby členské státy hájily své národní zájmy⁵⁸.

c) Smíšené smlouvy pro potřeby hlasování

Pokud má ES výlučnou pravomoc a je smluvní stranou mezinárodní smlouvy, pak obecně má stejný počet hlasů, nebo vážených hlasů, jako kdyby smluvními stranami byly členské státy. Jinak by byla pozice členských států vůči třetím zemím oslabena⁵⁹.

Může se však stát, že ES je nuceno přijmout koncept „jeden člen, jeden hlas“. Toto vede ke ztrátě hlasovacích práv, zvláště v souvislosti se vzrůstajícím počtem členů ES. Pak smíšené smlouvy mohou být nástrojem zachování těchto práv v zájmu ES.

d) Smíšené smlouvy pro potřeby financování

V posudku 1/78 (*Natural Rubber*)⁶⁰ ESD stanovil, že mezinárodní smlouva upravující vznik nárazníkového skladu pro potřeby regulace mezinárodního obchodu s přírodním kaučukem spadá do společné obchodní politiky ES. Jak bylo již řečeno výše, společná obchodní politika je oblastí, v níž má ES výlučné pravomoci. Nicméně, ESD rozhodnul, že v tomto případě k mezinárodní smlouvě existuje sdílená pravomoc, protože uvedený nárazníkový sklad byl financován i členskými státy.

Tento precedent byl však poněkud zúžen posudkem 1/94 (WTO)⁶¹, kde ESD stanovil, že fakt, že členské státy nesou určité náklady, neznamená, že by se mohly podílet na uzavírání dohod WTO (což je v pravomoci ES). Nestačí pouhý příspěvek na správní a režijní výdaje vyplývající z dané smlouvy ze strany členských států, ale musí jít o spolufinancování konkrétních programů či akcí založených na takové smlouvě.

⁵⁶ Tento právní názor vyjádřil ESD v posudku 2/91 (ILO), kde stanovil, že „externí pravomoc ES může být v případě potřeby realizována prostřednictvím členských států jednajících společně a v zájmu ES“.

⁵⁷ Joined Cases 3,4 and 6/76, *Kramer*, Case C-804/79, *Commission v UK*

⁵⁸ Macleod, I., Hendry, I., Hyett S. *The External Relations of the European Communities: A Manual of Law and Practice*. Oxford: OUP, 1996

⁵⁹ Sack, J. *The European Community's Membership of International Organizations*, CMLR, 1995, č. 32, s. 1227-56

⁶⁰ Opinion 1/78 *Re the Draft International Agreement on Natural Rubber* (1979) ECR 2071, (1979) 3 CMLR 39

⁶¹ Opinion 1/94 *Re World Trade Organisation* (1994) ECR I-5267, (1995) 1 CMLR 205

4. 3 Praktické dopady smíšených smluv při vyjednávání, uzavírání a realizaci mezinárodních smluv

V případě sdílené pravomoci je zásadní zajistit úzkou spolupráci mezi členskými státy a institucemi ES, a to jak v průběhu vyjednávání a uzavírání mezinárodních smluv, tak i v průběhu plnění uzavřených smluv⁶². Tato *povinnost spolupráce* vyplývá z požadavku jednotné reprezentace ES⁶³ a je ještě intenzivnější v případech, kdy ES nemůže být smluvní stranou některé mezinárodní smlouvy.

Pro zastupování ES při jednáních získává Komise formální mandát od Rady. Mandát specifikuje právní základ eventuální mezinárodní dohody, ačkoliv právní základ je jednodušší stanovit, a většinou se tak děje, až po finalizaci textu úmluvy. Mandát většinou obsahuje režim hlasovacích práv, finanční příspěvky, deklarace pravomocí a ustanovení o nutné účasti ES. Pokud Společenství ve vztahu k úmluvě sdílí pravomoci, členské státy mají povinnost snažit se o vyjednání možnosti účasti ES na úmluvě⁶⁴. Ustanovení o účasti ES většinou stanoví, že ES se může stát smluvní stranou jen za předpokladu, že smluvní stranou bude i jeden nebo více členských států. Tato ustanovení jsou známá pod označením „subordinační klauzule“ (subordination clauses). Nijak nemění rozdělení pravomocí mezi ES a členskými státy. Umožňují však členským státům efektivně „zdržovat“ ratifikaci ES odkládáním své ratifikace.

Co se týče ostatních signatářů mezinárodních smluv, pak ESD se vyjádřil tak, že není zapotřebí stanovit rozdělení pravomocí pro potřeby těchto třetích stran⁶⁵, zejména proto, že se mohou během času změnit. Postačí jim jen sdělit, že daná věc je předmětem dělby pravomocí. Jedná se o vnitřní záležitost Společenství, do které třetí strany nemají právo zasahovat.

V souvislosti se smíšenými smlouvami je dobré se zmínit o i tzv. *disconnection clauses*. Jedná se o ustanovení tradičně zahrnovaná do mezinárodních smluv, která stanoví, že mezi členskými státy ES jako smluvními partnery mezinárodní smlouvy nadále platí ustanovení komunitárního práva. Tato ustanovení tak chrání autonomii právního řádu ES, zajišťují soulad mezi jednotlivými právními systémy a hlavně stanovují, že společné jednání Společenství a členských států nepovede ke změně rozsahu komunitárního práva ve vztazích mezi členskými státy, zajišťujíc tak nadřazenost komunitárního práva.

⁶² Opinion 1/94 *Re World Trade Organisation* (1994) ECR I-5267, (1995) 1 CMLR 205, bod 106-109; Opinion 2/91 *Re ILO convention 170* (1993) ECR I-1061, bod 26, 36-38

⁶³ Ruling 1/78 [1978] ECR 2151, odst. 34 a 36; Opinion 2/91, citováno výše, odst. 36

⁶⁴ Joined Cases 3,4 and 6/76 *Kramer and Others* (1976) ECR 1279

⁶⁵ Opinion 2/2000 *Re Cartagena Protocol* [2001] ECR I-9713, odst. 17

5. Mezinárodní smlouvy (tzv. vnější smlouvy) a právní řád ES

Pro členské státy ES může nastat konflikt mezi jejich závazky vyplývajícími z komunitárního práva a jejich klasickými mezinárodními závazky. Tento konflikt nastává v případě, kdy určité mezinárodněprávní vztahy jsou na úrovni EU upraveny tzv. vnější smlouvou. Vnějšími smlouvami jsou i výše rozebrané smíšené smlouvy. ESD v případě *Commission v. Ireland (2001)* stanovil, že smíšené smlouvy mají v komunitárním právu stejné postavení jako čistě komunitární smlouvy⁶⁶.

Z pohledu členského státu jsou tyto vnější smlouvy součástí *acquis communautaire*. Naopak z pohledu ostatních třetích zemí, které jsou smluvními stranami dané vnější smlouvy, se jedná o klasickou mezinárodní smlouvu. Je na ni tedy třeba aplikovat jak právo komunitární, tak mezinárodní.

Společenství (článek 300 SoES) i EU (článek 24 a 38 SEU) mají právo uzavírat smlouvy se třetími státy a mezinárodními organizacemi. Tyto smlouvy mají v rámci externích vztahů stejné postavení jako „smlouvy“ podle článku 2 odst. 1 písm. a) Vídeňské úmluvy o smluvním právu⁶⁷.

Vnější smlouvy jsou *součástí mezinárodního práva veřejného*. Jak mnohokrát zdůraznil i ESD, ES musí své aktivity vykonávat tak, aby nedocházelo k porušování mezinárodního práva⁶⁸, mezinárodní právo musí být respektováno při realizaci všech pravomocí⁶⁹.

Vnější smlouvy jsou i *součástí práva komunitárního*⁷⁰, jsou závazné pro orgány Společenství i pro členské státy (článek 300 odst. 7 SoES). Rozhodnutí nebo nařízení Rady uzavírající mezinárodní smlouvu (*tzv. uzavírací akt*), má stejnou povahu jako jiné komunitární akty a prostřednictvím tohoto aktu je smlouva inkorporována do komunitárního práva.

Uzávírací akt je předmětem posouzení podle článku 234 písm. b). Tzn, že ESD má pravomoc rozhodovat o platnosti a výkladu tohoto aktu v řízení o předběžné otázce. V *International Fruit Co Case*⁷¹ ESD rozhodnul, že má pravomoc rozhodovat i o platnosti tohoto aktu ve vztahu k mezinárodnímu právu. „Platnost tohoto opatření může být dotčena tím, že je v rozporu s pravidlem mezinárodního práva“. Tímto pravidlem mezinárodního práva má ESD na mysli pravidlo obsažené v mezinárodní smlouvě, obyčejovém mezinárodním právu nebo může být i všeobecným principem mezinárodního práva.

⁶⁶ Case C-13/00, *Commission v. Ireland*, 27 November 2001

⁶⁷ Oficiální český překlad Úmluvy byl vyhlášen pod č. 15/1988 Sb.

⁶⁸ Case 104/81, *Hauptzollamt Mainz v Kupferberg* (1982) ECR 3641

⁶⁹ Case C-286/90 *Poulsen* [1992] ECR I-6048, Case C-162/96 *Racke GmbH & Co. v. Hauptzollamt Mainz*, odst. 45-46

⁷⁰ Case 181/73 *Haegeman* [1974] ECR 449; Case 104/81 *Hauptzollamt Mainz v. Kupferberg* [1982] ECR 3641, odst. 13

⁷¹ Joined Cases 21 and 24/72, *International Fruit Company MV v Produktschap voor Groenten en Fruit* (1972) ECR 1219

Evropský parlament, Rada, Komise nebo členský stát jsou oprávněni vyžádat si posudek ESD o slučitelnosti zamýšlené dohody s komunitárním právem. ESD zde však posuzuje jen slučitelnost s právem primárním, nikoli však sekundárním (článek 300 odst. 6 SoES).

Požadavek konzistentní a jednotné aplikace v rámci Společenství⁷² je zajišťován ESD tím, že má pravomoc interpretovat ustanovení těchto smluv⁷³. ESD však nemá přímou pravomoc interpretovat mezinárodní smlouvy ve vztahu mezi ES a nečlenskými státy – stranami mezinárodní smlouvy. K výkladu těchto smluv má pravomoc Mezinárodní soudní dvůr. ESD má pravomoc interpretovat mezinárodní smlouvu jen tehdy, když tento výklad je relevantní pro posouzení platnosti aktu instituce ES nebo pro výklad tohoto aktu. Interpretace mezinárodní smlouvy ESD je tedy možná jen „pro potřeby“ Společenství⁷⁴ a není závazná pro třetí státy, ačkoliv může mít praktický dopad.

Možná je situace, kdy samotná mezinárodní smlouva udělí ESD pravomoc k interpretaci této smlouvy ve vztahu ke třetím státům. Takto udělená pravomoc může být slučitelná se SoES jen za předpokladu, že rozhodnutí ESD budou pro třetí státy závazná⁷⁵.

Podobně může nastat situace, kdy uzavřená mezinárodní smlouva sama vytvoří mezinárodní tribunál s pravomocí k interpretaci této smlouvy, jejíž smluvní stranou je i ES. Rozhodnutí tohoto tribunálu jsou pak závazná pro všechny instituce ES, včetně ESD⁷⁶.

Důležité je zmínit se také o případu *Demirel*⁷⁷, kde se jednalo o pravomoc ESD k interpretaci *smíšených smluv*. ESD stanovil, že SoES opravňuje ES garantovat závazky vůči třetím zemím ve všech oblastech, jichž se týká SoES, i když daná oblast nespadá do výlučné pravomoci ES. ES odpovídá za plnění mezinárodní smlouvy jako celku, ačkoliv se v daném případě jedná o smíšenou smlouvu⁷⁸. Tedy jedinými otázkami, které ESD nemá pravomoc interpretovat, jsou záležitosti spadající do výlučné pravomoci členských států.

5. 1. Přímý účinek mezinárodních smluv

Platnost a závaznost vnějších smluv nastává podle norem mezinárodního práva, což je odrazem monistického vztahu mezinárodního a komunitárního práva. Není tedy nutná recepce nebo transformace mezinárodních smluv Společenstvím. Vnější smlouva se tak stává

⁷² Case 104/81, *Haupttollamt Mainz v Kupfenberg* (1982) ECR 3641, odst. 14

⁷³ Opinion 1/91 *Re the Draft Agreement on the European Economic Area* (1991) 1 CMLR 245

⁷⁴ Case 104/81, *Haupttollamt Mainz v Kupfenberg* (1982) ECR 3641, odst. 45

⁷⁵ Opinion 1/91 *Re the Draft Agreement on the European Economic Area* (1991) 1 CMLR 245, odst. 61; Opinion 1/92 *Re the Revised Draft Agreement on the EEA* (1992) ECR I-2821, (1992) 2 CMLR 217

⁷⁶ Opinion 1/91 *Re the Draft Agreement on the European Economic Area* (1991) 1 CMLR 245, odst. 40

⁷⁷ Case 12/86 *Demirel v Stadt Scgwäbisch Gmund* (1987) ECR 3719

⁷⁸ Case 104/81, *Haupttollamt Mainz v Kupfenberg* (1982) ECR 3641

součástí komunitárního práva ode dne nabytí účinnosti. Stěžejním rozhodnutím v tomto ohledu byl případ *Kupferberg*⁷⁹.

Tato skutečnost může vést k přímému účinku mezinárodních smluv v komunitárním právu. Pokud je ustanovení mezinárodní smlouvy bezprostředně účinné, pak uděluje fyzickým a právnickým osobám práva, která musí být chráněna národními soudy členských států. Přímý účinek nemusí vyvolávat celá mezinárodní smlouva – tento účinek mohou mít jen některá její ustanovení, zatímco jiná bude nutné transformovat.

Ustanovení mezinárodní smlouvy mohou mít přímý účinek za stejných podmínek jako komunitární normy⁸⁰. ESD vyžaduje, aby mezinárodní ustanovení splňovala obecný test vyjádřený v rozhodnutí *Van Gend En Loos*⁸¹, musí tedy obsahovat jasně a jednoznačně formulovaný závazek, jehož splnění či působení není závislé na vydání dalšího právního aktu. V případě smíšených smluv mohou mít přímý účinek v komunitárním právu jen ta ustanovení mezinárodní smlouvy, která spadají do pravomoci ES. Ustanovení v pravomoci členských států nemohou být přímo účinná.

Strany smlouvy mohou výslovně specifikovat účinek ustanovení smlouvy ve svých právních řádech v souladu s principy mezinárodního práva veřejného⁸². Pokud takto neučiní, a je to velmi časté, bude otázka účinku mezinárodní smlouvy předložena ESD.

Jak už bylo výše řečeno, velmi důležitou je otázka přímého účinku Dohody WTO. ESD soustavně vyjadřoval názor, že dohoda GATT/WTO nemůže mít přímý účinek pro značnou flexibilitu jejích ustanovení⁸³.

---

⁷⁹ Case 104/81, *Kupferberg*, [1982] ECR 3659

⁸⁰ Pescatore, P. The Doctrine of Direct Effect – An Infant Disease of Community Law. *ELRev*, 1983, č. 8, s. 171-4

⁸¹ Case 26/62, (1963) ECR 1

⁸² Case 104/81, *Haupttollamt Mainz v Kupferberg* (1982) ECR 3641, odst. 17

⁸³ např. Case C-280/93 *Germany v Council* (1994) ECR-I 4973

6. Společná obchodní politika ES

Evropské obchodní zájmy jsou naplňovány na základě společné obchodní politiky, členství EU ve WTO a na základě bilaterálních smluv s vybranými zeměmi.

V roce 1968 se Evropské Společenství stalo plnohodnotnou *celní unií*, která je základem společné obchodní politiky. Vytvoření celní unie mělo za následek zrušení celních poplatků na vnitřních hranicích ES a přijetí společného celního tarifu pro dovoz ze třetích zemí. EU tak může vést obchodní vztahy se státy a regiony mimo její hranice a v mezinárodních jednáních vystupovat jednotně.

Společná obchodní politika zahrnuje obchod s výrobky, s výjimkou zemědělských výrobků, které spadají do zemědělské politiky ES. Nejsou zde zahrnuty ani citlivé oblasti pro členské státy, tedy obchod s uměleckými předměty a kulturními statky, které jsou ze společné obchodní politiky výslovně vyloučeny.

Rozhodnutím ESD 45/86 *Commission v. Council*, byl do společné obchodní politiky zahrnut systém obecných preferencí pro NRS.

Právním základem pro společnou obchodní politiku ES je Hlava IX, články 131 až 134 SoES. Další ustanovení lze najít ve člancích 25 až 27, týkajících se fungování celní unie, a ve článku 3, vymezujícím činnosti Společenství (odst. 1 písm. b.). Preambule SoES rovněž stanovuje, že Společenství má prostřednictvím své společné obchodní politiky přispět k postupnému odstraňování omezení v mezinárodním obchodě.

Článek 131 vymezuje základní cíle společné obchodní politiky, konkrétně postupné odstranění omezení mezinárodního obchodu a snižování celních překážek. Článek 132 stanoví, že režimy podpor poskytovaných členskými státy vývozu do třetích zemí mají být postupně harmonizovány, a to na základě směrnic přijatých Radou na návrh Komise.

Stěžejním článkem je článek 133, který definuje rozsah společné obchodní politiky. Jednotné zásady této politiky mají být aplikovány na úpravy celních sazeb, uzavírání celních a obchodních dohod, sjednocování liberalizačních opatření, vývozní politiku a obchodní ochranná opatření. Mezi ochranná opatření lze zařadit anti-dumpingová opatření, opatření proti subvencování a jiné.

Článek 134 vybízí členské státy ke spolupráci pro zabránění znemožnění provádění obchodních opatření – tedy k tomu, aby se dovezené výrobky nedostávaly do zóny volného obchodu přes stát s nejnižším tarifem. Současně také stanovuje pravidla pro výjimečné případy, kdy členský stát přijímá nezbytná opatření proti jinému, což by za normálních okolností bylo v rozporu s pravidly celní unie a společného trhu. Takovýto postup by byl možný jen na základě zmocnění Komise.

Společná obchodní politika znamená, že pokud jde o obchodní vztahy, včetně vztahů s WTO, EU vystupuje jako jediný subjekt a Evropská Komise vede jednání o obchodních dohodách a reprezentuje evropské zájmy i zájmy členských států. Standardní *proces implementace společné obchodní politiky* je zakotven ve článku 133 SoES. Komise musí nejprve podat doporučení Radě o tom, že hodlá zahájit jednání se třetími státy nebo mezinárodními organizacemi. Na základě tohoto doporučení ji Rada zmocní k tomuto kroku, Komise však může jednat jen v mezích mandátu svěřeného Radou. Přitom Komise pravidelně konzultuje zvláštní výbor, tzv. „výbor 133“ (Article 133 Committee), složený z reprezentantů všech členských států a Komise. Základním úkolem tohoto výboru je koordinace obchodní politiky EU. Komise tento výbor musí informovat o postupu v jednáních a zvláště o jejich souladu s interními politikami a pravidly Společenství. Právě prostřednictvím výboru 133 si členské státy dokázaly uchovat značný vliv na oblast, která v podstatě celá spadá do výlučné pravomoci ES. Nelze se tedy divit, že tento stav vedl k mnoha sporům o rozsah pravomocí ES a členských států v oblasti zahraničního obchodu (např. posudek 1/94, zmíněný níže).

Hlavní rozhodnutí (např. o zahájení nebo ukončení vyjednávání) pak musí být schválena Radou, a to kvalifikovanou většinou. Rada a Komise navíc odpovídají za soulad sjednaných dohod s komunitárním právem (článek 133 odst. 3 SoES).

Poněkud omezenou roli v rámci externí obchodní politiky EU má Evropský parlament, jehož souhlas může být vyžadován pro ratifikaci mezinárodních smluv, jejichž předmět přesahuje oblast obchodu (článek 300).

Výlučná pravomoc ES v oblasti společné obchodní politiky je vyjádřena ESD v posudku č. 1/75, kde stanoví, že „společná obchodní politika je vytvořena, v kontextu fungování společného trhu, za účelem ochrany společných zájmů Společenství, kdy členské státy musí usilovat o sjednocení svých zájmů“⁸⁴. Pokud by členské státy mohly ve vztahu ke třetím zemím zaujmout jinou pozici, než jakou zamýšlelo zaujmout Společenství, vedlo by to k narušení institucionálního rámce a ke zpochybnění vzájemné důvěry v rámci ES. Podle názoru ESD je souběžná pravomoc členských států a ES v oblasti společné obchodní politiky vyloučena. Společná obchodní politika zahrnuje jak interní, tak externí opatření a její zjevnou funkcí je ochrana společných zájmů Společenství vůči okolnímu světu.

Výlučnost pravomocí ES v oblasti společné obchodní politiky posuzoval ESD v posudku 1/94 týkajícím se Světové obchodní organizace⁸⁵. Se vznikem WTO v roce 1995 vyvstala

---

⁸⁴ Opinion 1/75, citováno výše

⁸⁵ Opinion 1/94 *Re World Trade Organisation* (1994) ECR I-5267, (1995) 1 CMLR 205

otázka, zda ES má pravomoc uzavírat mezinárodní smlouvy týkající se služeb (GATS)⁸⁶ a ochrany duševního vlastnictví (TRIPS)⁸⁷.

Evropský soudní dvůr posoudil, že ES má výlučnou pravomoc uzavírat jakékoli mezinárodní smlouvy týkající se výrobků (se vznikem WTO byly přijaty i další multilaterální dohody týkající se výrobků mimo GATT, tzv. Multilateral Trade in Goods Agreements). Otázky pravomocí v oblasti služeb a duševního vlastnictví byly však problematické. Co se týče služeb, vycházel ESD z definice služeb podle článku I odst. 2 GATS, který zahrnuje čtyři modely poskytování služeb: (1) přeshraniční poskytování služeb nezahrnující pohyb osob; (2) zahraniční spotřeba, která zahrnuje pohyb spotřebitele na území členského státu WTO, ve kterém má sídlo poskytovatel služby; (3) obchodní přítomnost, tedy přítomnost dceřiné společnosti nebo pobočky na území členského státu WTO, kde má být služba poskytována; (4) přítomnost fyzické osoby z členského státu WTO, která umožňuje poskytovateli služeb tyto služby poskytovat na území jiného členského státu WTO. Evropský soudní dvůr se kladně vyjádřil jen ke službám zahrnutým v bodě 1 výše uvedeného článku GATS. Stanovil, že pokud nedochází k pohybu osob, které je zahrnuto v hlavě III části třetí SoES, pak poskytování služeb spadá do společné obchodní politiky a ES má výlučnou pravomoc k uzavření mezinárodní smlouvy týkající se služeb jen v rozsahu bodu 1 článku I odst. 2 GATS. V ostatních případech poskytování služeb ES sdílí pravomoc se členskými státy.

Ve vztahu k mezinárodním smlouvám týkajícím se obchodních aspektů práv duševního vlastnictví se Evropský soudní dvůr vyjádřil záporně, tedy tak, že tyto otázky nespádají do společné obchodní politiky, s výjimkou ustanovení zahrnujících zákaz propouštění padělaných výrobků do volného oběhu. Touto problematikou se totiž už zabývalo nařízení ES⁸⁸, a tedy, podle výše uvedené doktríny paralelismu, k interní pravomoci nutně existuje ekvivalentní externí pravomoc.

Tento posudek byl po svém vydání velmi kritizován, mj. proto, že rozdělení pravomocí mezi ES a členskými státy bylo velmi vágní. Problém byl vyřešen Amsterodamskou smlouvou rozšířením článku 133 SoES i na sjednávání a uzavírání dohod v oblasti služeb a obchodních aspektů duševního vlastnictví (odst. 5). V těchto oblastech však Rada rozhoduje jednomyslně (nikoliv kvalifikovanou většinou jako u sjednávání mezinárodních smluv týkajících se výrobků), což dává členským státům možnost vetovat tato rozhodnutí.

⁸⁶ Všeobecná dohoda o obchodu se službami, General Agreement in Trade in Services

⁸⁷ Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví, Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights

⁸⁸ Council Regulation (EEC) No 3842/86 of 1 December 1986 laying down measures to prohibit the release for free circulation of counterfeit goods, *OJ L 357, 18.12.1986, s. 1–4*

Rada může na návrh Komise a po konzultaci s Evropským parlamentem rozšířit rozsah článku 133 i na mezinárodní jednání a dohody, které se týkají duševního vlastnictví, pokud se na ně nevztahuje odst. 5 článku 133, tedy na veškeré dohody o duševním vlastnictví. Zde rovněž rozhoduje jednomyslně.

Výjimku z výlučnosti pravomocí ES stanoví odst. 6, podle něhož Rada nesmí sjednat dohodu, pokud obsahuje ustanovení překračující vnitřní pravomoci Společenství, zejména pokud zahrnuje harmonizace právních a správních předpisů členských států v oblasti, v níž SoES harmonizaci vylučuje. Druhý pododstavec odst. 6 pak určité vyjmenované služby výslovně zahrnuje do sdílené pravomoci ES a členských států.

Za výjimku z výlučnosti pravomocí ES lze považovat i pododstavec 4 odst. 5 článku 133, který členským státům umožňuje zachovávat a uzavírat dohody se třetími zeměmi nebo mezinárodními organizacemi, pokud jsou tyto dohody v souladu s právem ES a příslušnými mezinárodními dohodami.

7. Rozvojová politika ES

ES podporovalo rozvoj méně rozvinutých států už od svých počátků, tedy od podpisu Římské smlouvy. Tato oblast vztahů ES byla však oficiálně zakotvena v primárním právu teprve přijetím Smlouvy o Evropské unii, kdy pro tuto politiku byl vytvořen právní základ v článcích 177 až 181 SoES.

Cílem rozvojové politiky ES je podporovat trvalý hospodářský a sociální rozvoj rozvojových a zvláště nejméně rozvinutých zemí, jejich zapojení do světového hospodářství a tím přispívat k boji proti chudobě. Rozvojová politika zahrnuje i politické cíle, a to upevňování demokracie a právního státu, zachovávání lidských práv a základních svobod. Postupně se součástí strategie rozvojové pomoci stala i ochrana životního prostředí, boj proti AIDS a pašování drog, zajištění potravin a humanitární pomoc.

Rozvojovou politiku realizuje ES společně s odpovídajícími politikami členských států (proto dále jen rozvojová politika EU). Spolupráce mezi ES a členskými státy se zakládá na principu *koordinace* politik (prostřednictvím Komise⁸⁹) a *sladování* programů pomoci, jednotného postupu na mezinárodních konferencích a v mezinárodních organizacích. Pro jednotný postup mohou přijímat společná opatření, popř. členské státy přispívají k realizaci programů pomoci ES (článek 180 SoES).

EU se navíc snaží stejné cíle prosazovat i v rámci WTO (viz Doha kolo). Pokud je to možné, svou politiku koordinuje s jinými globálními dárci, jak s jednotlivými státy (např. Japonskem či USA), tak i s jinými mezinárodními organizacemi (jako je Světová banka a Mezinárodní měnový fond). Článek 177 odst. 3 výslovně ukládá povinnost ES a členským státům provádět rozvojovou spolupráci v souladu s mezinárodními závazky a cíli, které schválili v rámci Organizace spojených národů a dalších organizací. Je rovněž nutné, aby byl zajištěn soulad mezi rozvojovou politikou a jinými komunitárními politikami, které mohou mít vliv na rozvojové země⁹⁰, *tedy se společnou obchodní politikou* a *společnou zemědělskou politikou*.

Významnou součástí rozvojové politiky ES tvoří spolupráce s ACP státy, kde se pojí jak nástroje rozvojové spolupráce, tak i společné obchodní politiky. Spolupráce s ACP státy je pro EU natolik důležitá (snad i z důvodu jisté morální odpovědnosti z dob kolonialismu), že ochrana těchto vztahů je výslovně zakotvena v článku 179 odst. 3 SoES.

Postupně byla rozvojová spolupráce rozšiřována i na další oblasti (Asii, Latinskou Ameriku) a v současné době je EU největším poskytovatelem pomoci, obchodní spolupráce a přímých investic v rozvojových zemích.

---

⁸⁹ článek 180 odst. 2 SoES

⁹⁰ článek 178 SoES

Pro dosahování cílů rozvojové spolupráce přijímá Rada opatření, která mohou mít formu víceletých programů. Přijímání těchto opatření podléhá zvláštnímu postupu upravenému v článku 251 SoES. Zde počáteční iniciativu vyvíjí Komise, která předkládá návrh opatření Radě i Parlamentu. Rada musí velmi úzce spolupracovat s Parlamentem, který může navrhnout změny a má možnost i odmítnout společný postoj Rady a tím zmařit přijetí celého aktu (v rámci rozvojové politiky má Evropský parlament mnohem větší pravomoci než v jiných politikách, kde je jeho role spíše marginální). V případě neshody Rady a Parlamentu lze ustavit i tzv. dohodovací výbor, který napomáhá dosažení shody těchto dvou institucí.

Nástroje, které EU používá v rámci rozvojové spolupráce lze rozdělit na *nástroje právní* a *nástroje finanční*. Právní nástroje lze pak rozdělit na *nástroje smluvní* a *nástroje unilaterální*. *Smluvním nástrojem* je uzavírání mezinárodních smluv. V rozvojové politice se převážně jedná o asociační smlouvy zakotvené v článku 310 SoES. Tyto mezinárodní smlouvy jsou buď multilaterální (např. Cotonou úmluva) nebo bilaterální (např. s jednotlivými státy Maghrebu). Základ spolupráce ES a členských zemí se třetími státy či mezinárodními organizacemi je vymezen v článku 181 SoES. Tato spolupráce může být předmětem dohod, které jsou sjednávány a uzavírány v souladu s článkem 300 SoES a zároveň musí být zajištěn souhlas (ratifikace) členských států. Jelikož ES i členské státy jednají v rámci svých pravomocí, tyto dohody mají podobu tzv. *smíšených smluv*, jejichž podstata byla uvedena výše. Při sjednávání těchto smluv opět hraje důležitou roli Komise, která vede jednání na základě mandátu jí uděleného Radou. Komise má povinnost konzultovat speciální výbory jmenované pro oblast rozvojové spolupráce Radou a řídí se i směrnicemi Rady. Až na některé výjimky rozhoduje Rada kvalifikovanou většinou.

Poměrně novým nástrojem je i spolupráce s nevládními organizacemi (non-governmental organisations, NGOs). Tato spolupráce se převážně týká spolufinancování rozvojových projektů a programů pomoci.

Unilaterální nástroje jsou založeny na článku 133 SoES upravujícím společnou obchodní politiku. Tento článek je právním základem tzv. *Všeobecný systém celních preferencí* (kapitola 8). Právním základem pro unilaterální nástroje může být i článek 308 SoES (podkapitola 3.3). Na jeho základě byl vyvinut program finanční a technické pomoci Společenství Asijským a Latinskoamerickým zemím či plány v oblasti výživy, humanitární pomoci a boje proti AIDS.

Základním finančním nástrojem v oblasti rozvoje je nepochybně rozpočet ES a Evropský rozvojový fond (European Development Fund)⁹¹, který je tvořen příspěvkem členských států. Evropská investiční banka⁹² přispívá tak, že v oblasti vnějších aktivit ES poskytuje půjčky.

---

⁹¹ <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/r12102.htm>

V roce 2000 byla v souvislosti s měnícími se globálními podmínkami Radou a Komisí přijata Deklarace o rozvojové politice Evropského společenství⁹³, která stanovuje cíle a principy dalšího směřování rozvojové politiky ES. Byla přijata v souvislosti s brzkou Ministerskou konferencí v Doha 2001, kde byla projednávána *Rozvojová agenda Doha* (Doha Development Agenda)⁹⁴, a zvláště v souvislosti s nutným přehodnocením strategie vůči ACP státům. Z důvodu zvýšení počtu externích smluvních partnerů, přijetí nových nástrojů a tím i zvýšení finanční náročnosti bylo nutné jasněji a ucelněji definovat strategii koordinace v rámci rozvojové spolupráce. Deklarace vymezuje šest oblastí, na něž má být pro zvýšení efektivity celého systému kladen důraz. První oblastí je nutnost propojení mezi rozvojovou a obchodní politikou. Jednostranná pomoc vyspělých států z dlouhodobého hlediska nevede ke zlepšení životních podmínek v rozvojových státech, je tedy nutné zaměřit se na zlepšení fungování jejich ekonomik a přehodnotit systém preferencí. Další důležitou oblastí je nutnost integrace a kooperace třetích zemí, jimž je pomoc poskytována. Integrace na úrovni regionů totiž přispěje ke snadnější integraci do světového hospodářství. Cíle stanovené touto deklarací se odrážejí v Úmluvě z Cotonou (kapitola 12).

---

⁹² <http://www.eib.europa.eu/>

⁹³ Declaration of the Council and the Commission of 20 November 2000 on the European Community's development policy, based on the Communication from the Commission to the Council and the European Parliament of 26 April 2000 on the same subject

⁹⁴ http://www.wto.org/english/tratop_e/dda_e/dda_e.htm

8. Vztah obchodní a rozvojové politiky ES

Výše bylo uvedeno, že EU realizuje svou zahraničně-obchodní politiku prostřednictvím společné obchodní politiky, multilaterálně na poli WTO a kromě toho uzavírá i bilaterální smlouvy mimo rámec WTO, jimiž jsou i *tzv. preferenční obchodní dohody*. Tyto bilaterální vztahy zahrnují celní unie, zóny volného obchodu, asociační dohody, dohody o spolupráci a dohody o partnerství. Všechny tyto dohody musí být notifikovány u WTO, a to buď na základě článku XXIV Dohody GATT⁹⁵ nebo článku V Dohody GATS⁹⁶.

Tyto bilaterální dohody uzavírá ES buď s jednotlivými státy nebo regionálními seskupeními⁹⁷. Největší význam mají Evropský hospodářský prostor (zahrnující Norsko, Island a Lichtenštejnsko), asociační dohody s žadateli o členství (Chorvatsko, Makedonie a Turecko), dohody se středozemskými státy, Lomé dohody a Cotonou dohody se zeměmi ACP.

Preferenční dohody jsou založeny na *Systému všeobecných celních preferencí* (Generalised System of Preferences, dále „GSP“), který byl vytvořen jako výjimka z režimu nejvyšších výhod v systému WTO, na základě tzv. zmocňovací klauzule (enabling clause), která umožnila preferenční zacházení s rozvojovými státy. ES bylo první, kdo tento systém preferencí v roce 1971 aplikoval, a to na základě dnešního článku 133 SoES.

Podstatou tohoto systému je poskytnutí celních výjimek, nebo alespoň snížení cel, rozvojovým zemím na průmyslové zboží, zemědělské a textilní produkty. Jedná se tedy o *nástroj obchodní i rozvojové politiky ES*. GSP je pouze dočasným mechanismem pro státy, které pomoc potřebují, tzn., že jeho aplikace a poskytování výhod končí, jakmile příjemce výhod dosáhne určité ekonomické úrovně.

Pro rozvojové státy neplatí žádná reciproční klauzule, tedy nemusí podobné výhody poskytovat smluvním partnerům, jen mají povinnost nediskriminovat mezi státy Společenství. Tento systém platí pro všechny rozvojové státy, splňující podmínky účasti na tomto systému, stejně, s výjimkou nejméně rozvinutých států, pro které platí zvláštní zacházení (*tzv. everything but arms scheme, dále „EBA“⁹⁸*). Cílem systému preferencí je zvýšení zisků rozvojových zemí z exportu, industrializace a urychlení jejich ekonomického vývoje. Postupně byl tento systém rozvíjen tak, aby zahrnoval stimulační opatření pro ochranu životního prostředí, sociální ustanovení, přizpůsobení celních sazeb citlivosti výrobků pro ekonomiku daného státu a zohlednění NRS.

⁹⁵ http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/gatt47_02_e.htm

⁹⁶ http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/26-gats.pdf

⁹⁷ http://ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/index_en.htm

⁹⁸ upraveném nařízením Rady č. 416/2001, který poskytuje bezcelní přístup všech produktů z 50 NRS s výjimkou zbraní a municie

Preferenční smlouvy uzavírané v posledním desetiletí stále více kladou důraz na ochranu lidských práv. Rada má možnost porušování tohoto základního principu sankcionovat pozastavením výhod pro porušující stát.

V současné době je platné nařízením Rady č. 980/2005⁹⁹, které upravuje systém GSP pro období 2006-2008. Toto nařízení vychází ze sdělení Komise ze dne 7. července 2004, které stanoví pokyny pro uplatňování systému všeobecných celních preferencí pro období 2006 až 2015¹⁰⁰, ve kterém Komise představuje určité „vodítko“ dalšího postupu GSP na základě zhodnocení vývoje z minulých období (2002-2005¹⁰¹). Zpráva Komise stanovuje principy právní úpravy GSP v desetiletém horizontu, tak aby byly naplněny vytýčené cíle pro toto období.

Nařízení Rady č. 980/2005 o uplatňování systému všeobecných celních preferencí v preambuli stanoví, že *společná obchodní politika musí být v souladu s cíli rozvojové politiky*. Toto nařízení je prvním, které provádí pokyny uvedené ve sdělení Komise. Mělo by se používat do 31. prosince 2008. Nařízení upravuje preferenční celní režimy pro dovoz výrobků majících původ ve zvýhodněných zemích, jejichž seznam je uveden v Příloze I k tomuto nařízení. Článek 3 nařízení stanoví podmínky, při jejichž splnění bude zvýhodněná země ze seznamu vyňata. Touto podmínkou je, že tato země je kvalifikovaná Světovou bankou v posledních třech letech jako země s vysokými příjmy a hodnota dovozu pěti největších tříd do Společenství představuje méně než 75% dovozu zařazeného do GSP z této země. Produkty, jichž se zvýhodněný režim týká jsou uvedeny v příloze II.

Zvýhodněné výrobky jsou podle nařízení rozděleny do dvou kategorií: na tzv. *citlivé* (sensitive products) a *nečitlivé* (non-sensitive products), jejichž rozdělení je uvedeno také v Příloze II pod označením N nebo C. Citlivými výrobky jsou takové dovezené výrobky, které by mohly mít vliv na produkty pocházející ze ES.

Nařízení rozlišuje tři režimy¹⁰²:

- Obecný režim
- Zvláštní pobídkový režim pro udržitelný rozvoj a řádnou správu věcí veřejných
- Zvláštní režim pro nejméně rozvinuté země.

⁹⁹ Council Regulation (EC) No 980/2005 of 27 June 2005 applying a scheme of generalised tariff preferences, české znění dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32005R0980:CS:HTML>

¹⁰⁰ Communication of 7 July 2004 from the Commission to the Council, the European Parliament and the European Economic and Social Committee on "Developing countries, international trade and sustainable development: the function of the Community's generalised system of preferences (GSP) for the ten-year period from 2006 to 2015" [COM(2004) 461 final - Official Journal C 242 of 29.9.2004]

¹⁰¹ Nařízení Rady (ES) č. 2501/2001 ze dne 10. prosince 2001 o uplatňování systému všeobecných celních preferencí v období ode dne 1. ledna 2002 do dne 31. prosince 2004 (Úř. věst. L 346, 31.12.2001, s. 1). Nařízení naposledy pozměněné nařízením Komise (ES) č. 1828/2004 (Úř. věst. L 321, 22.10.2004, s. 23)

¹⁰² článek 1 odst 2 nařízení Rady č. 980/2005

Pro účely těchto režimů se použijí pravidla o prokazování původu stanovená nařízením (EHS) č. 2454/93.

V *obecném režimu* se na necitlivé výrobky cla Společného celního sazebníku (dále „SCS“) vůbec neaplikují, s výjimkou zemědělských komponentů. U citlivých výrobků se valorická cla SCS snižují o 3,5%, u textilií a ošacení o 20%. Specifická cla SCS jiná než minimální nebo maximální cla pro citlivé produkty se snižují o 30%.

Zemědělské výrobky podléhají speciálnímu monitorovacímu mechanismu, aby nedošlo k narušení zemědělského trhu ES. Tyto produkty spadají pod tzv. ochrannou doložku společné zemědělské politiky.

Pozastavují se i valorická cla SCS pro všechny produkty uvedené v příloze II, které pocházejí z některé ze zemí zahrnutých do *zvláštního pobídkového režimu pro udržitelný rozvoj a řádnou správu věcí veřejných*. Specifická cla SCS se rovněž pozastaví, pokud pro dané výrobky nejsou také uvalena cla valorická. Prospěch z tohoto režimu mají mít země, které jsou pokládány za zranitelné¹⁰³, a to kvůli nedostatku diversifikace a nedostatečného začlenění do mezinárodního obchodního systému¹⁰⁴. O zařazení do tohoto režimu musí země předem žádat Komisi¹⁰⁵ a seznam zemí zvýhodněných na základě tohoto režimu je zveřejněn v Úředním věstníku¹⁰⁶. Pro splnění podmínek pro zahrnutí do tohoto režimu, žádající země musí také ratifikovat a implementovat mezinárodní úmluvy vymezení v Příloze III nařízení (úmluvy a o lidských právech, pracovních právech či úmluvy vztahující se k životnímu prostředí). Zde je patrná snaha ES o zahrnutí politických aspektů do obchodních smluv. Kontrolu dodržování těchto podmínek provádí Komise.

Země, na něž se vztahuje *zvláštní režim pro nejméně rozvinuté země*, jsou vymezeny v příloze I, ve sloupci D nařízení. V souladu s iniciativou *EBA* se cla SCS zcela pozastavují na všechny výrobky pocházející z těchto zemí, s výjimkou zbraní a munice. Seznam NRS sestavuje OSN¹⁰⁷. OSN může také rozhodnout o vynětí určité země z tohoto seznamu, což vede i Komisi k vynětí této země z tohoto režimu.

Komise může také v souladu s článkem 16 a násl. nařízení rozhodnout o dočasném vynětí všech nebo jen některých výrobků pocházejících ze zvýhodněné země z preferenčního režimu, a to na základě rušivého jednání země, např. pro porušování mezinárodních konvencí, zásad obchodování, obchodování s drogami, porušování úmluv pro zabránění praní špinavých peněz, úmluv o rybolovu nebo obchodování s produkty vyrobenými vězni. Porušování však

¹⁰³ článek 9 odst 3 nařízení Rady č. 980/2005

¹⁰⁴ Jedná se o země vymezení v příloze I, ve sloupci E, a v rozhodnutí Komise č. 2005/924/EC

¹⁰⁵ článek 11 nařízení 980/2005

¹⁰⁶ Pro období 2006-2008 jsou zvýhodněnými zeměmi Bolívie, Kolumbie, Costa Rica, Ekvádor, Gruzie, Guatemala, Honduras, Sri Lanka, Moldávie, Mongolsko, Nikaragua, Panama, Peru, El Salvador a Venezuela.

¹⁰⁷ Seznam nejméně rozvinutých zemí sestavený OSN: <http://www.un.org/special-rep/ohrls/ohrls/allcountries.pdf>

musí být závažné a soustavné, a musí být rovněž prokázáno. Vyšetřování vede Komise ve spolupráci s Výborem všeobecných preferencí (Generalised Preferences Committee), mezinárodními organizacemi a agenturami.

Nařízení 980/2005 obsahuje i ustanovení pro ochranu trhu Společenství, *tzv. ochrannou doložku*¹⁰⁸. Pokud by dovoz zvýhodněných výrobků představoval značné obtíže či vytvářel konkurenci pro podobné výrobky pocházející od výrobců ve Společenství, je možné znovu zavést cla podle SCS.

---

¹⁰⁸ článek 21 nařízení Rady č. 980/2005

Zvláštní část

Vztahy EU s ACP státy

9. Stručný historický přehled vývoje vztahů EU a ACP států

Počátky spolupráce mezi Evropskou unií (v té době Evropským společenstvím) a zeměmi subsaharské Afriky, Karibiku a Tichomoří (toho času ještě nebyly souhrnně označovány jako ACP státy) lze vysledovat už od roku 1957, kdy byla podepsána Římská smlouva o Evropském hospodářském společenství, které vytvořilo celní unii mezi tehdejšími šesti zakládajícími členy. Vztahy EU se státy ACP jsou jen jednou z oblastí rozvojové politiky ES, nicméně oblastí nejdéle trvajících vztahů a vztahů nejkomplexnějších, zahrnujících jak obchod, tak finanční, technickou, sociální i politickou pomoc.

Články 131 a 136 Římské smlouvy upravovaly přidružení s neevropskými státy a teritorii, se kterými Evropské hospodářské společenství udržovalo zvláštní vztahy. Jednalo se převážně o kolonie členských států, které v té době ještě nedosáhly nezávislosti.

Na základě části IV Římské smlouvy byly vytvořeny *Evropské rozvojové fondy* (European Development Funds, ERF), jejichž účelem bylo poskytování technické a finanční pomoci kolonizovaným africkým zemím a zemím, s nimiž měly některé státy Společenství historické vazby. První z těchto fondů byl vytvořen v roce 1958. Další byly vytvářeny každých pět let a skládaly se převážně z příspěvků členských států. Později se na financování programů rozvoje začala podílet i Evropská investiční banka, která poskytuje půjčky převážně na rozvoj infrastruktury.

Poté, co koloniální území získala nezávislost, stále si uchovala privilegované vztahy s ES v rámci úmluv o přidružení. S frankofonními africkými a malgažskými státy (EAMA, jednalo se o 17 afrických států a Madagaskar) byly uzavřeny dvě *smlouvy z Yaoundé* (Kamerun), na jejichž základě byly poskytovány obchodní výhody a finanční pomoc. První byla uzavřena v roce 1963, podporovaná druhým ERF (1964-1969) a druhá v roce 1969, kdy finanční pomoc byla poskytována ze třetího ERF (1969-1975), zvláště na podporu infrastruktury nově dekolonizovaných zemí. S anglofonními státy Afriky (Ugand, Keňa a Tanzanie) byla v roce 1969 uzavřena *úmluva z Urushy*, která však neobsahovala, na rozdíl od smluv z Yaoundé, ustanovení o finanční pomoci.

V roce 1973 k ES přistoupila Velká Británie, k níž patřilo mnoho dalších zemí Commonwealthu a bylo tedy nutné přehodnotit program spolupráce ES s těmito státy.

Mezitím byl smlouvou z Goergetownu v roce 1975 oficiálně vytvořen jednotný blok ACP zemí a zároveň tato smlouva položila základy institucí této skupiny. Administrativní úkoly plní sekretariát¹⁰⁹. Stěžejní rozhodnutí přijímá Rada ministrů¹¹⁰ a mezi zasedáními Rady ministrů

¹⁰⁹ <http://www.acpsec.org/index.htm>

¹¹⁰ <http://www.acpsec.org/en/council.htm>

jejím jménem jedná Výbor velvyslanců¹¹¹. V roce 2005 bylo na konferenci v Bamaku vytvořeno Poradní shromáždění¹¹² pro meziparlamentní spolupráci ACP států. Dalšími orgány je Centrum pro rozvoj podnikání (CDE)¹¹³ či Technické centrum pro zemědělskou a venkovskou spolupráci¹¹⁴ (CTA).

S touto skupinou ACP zemí pak následovala 25-letá spolupráce na základě čtyř po sobě jdoucích smluv z Lomé, hlavního města Toga. Každá z těchto smluv zahrnovala další a další oblasti spolupráce a ke každé se připojovaly nové a nové státy, které měly zájem řešit svou obtížnou ekonomickou situaci. Z původních 18 ACP států, které podepsaly dohody z Yaoundé, se počet signatářů zvýšil na 71 u poslední Lomé úmluvy.

Smlouvy z Lomé se zakládají na společných principech a cílech, které společně s obchodními a finančními výhodami tvoří tzv. *Lomé „acquis“*. Charakteristickými znaky této spolupráce byl princip partnerství, smluvní povaha vztahů v kombinaci s rozvojovou pomocí, obchodní spoluprací a politickými aspekty, a samozřejmě princip dlouhodobosti této spolupráce.

Právním základem těchto smluv byl článek 308 SoES. Většina smluv v oblasti rozvojové politiky se před Maastrichtskou smlouvou (a vložení článků 177 až 181 SoES) zakládala buď na článku 133 nebo 308 SoES. Lomé úmluvy se však netýkaly jen obchodních aspektů, které by spadaly pod článek 133 a tedy do výlučné pravomoci ES. Lomé zahrnovaly oblasti, které spadají do pravomoci ES a členských států. Navíc signatáři této těchto smluv byly vedle ES i jeho členské státy, jednalo se tedy o tzv. *smíšené smlouvy*.

*První Lomé úmluva*¹¹⁵ byla uzavřena v roce 1975 na dobu 5 let mezi 46 ACP státy a 9 členskými státy ES, na níž navazovala *Lomé II*¹¹⁶, uzavřená v roce 1980, rovněž na 5 let. Lomé I korespondovala se čtvrtým ERF a Lomé II s pátým ERF. První dvě Lomé úmluvy se zaměřovaly především na podporu průmyslového rozvoje, budování infrastruktury, stavbu silnic, mostů, nemocnic, škol a stabilitu zemědělství. Zahrnovaly také zvláštní protokoly týkající se preferenčních režimů pro obchod s banány, hovězím a telecím masem a cukrem, které se staly nedílnou součástí všech Lomé úmluv. Na základě Lomé I byl v 70. letech 20. století vytvořen systém STABEX pro předcházení komoditním krizím, na jehož základě se financovaly ztráty příjmů z vývozu způsobené poklesem cen a objemu vývozu zemědělských výrobků. Systém SYSMIN, vytvořený na základě Lomé II, byl zaměřen na těžební průmysl

¹¹¹ <http://www.acpsec.org/en/ambassadors.htm>

¹¹² http://www.acpsec.org/en/consultative_assembly.htm

¹¹³ <http://www.cde.int/page.asp?id=666>

¹¹⁴ <http://www.cta.int/>

¹¹⁵ Simmonds, K.R. The Lomé Convention and the new international economic order. CMLRev, 1976, č. 13, s. 315-334

¹¹⁶ Simmonds, K.R. The Lomé Convention: Implementation and renegotiation. CMLRev, 1979, č. 16, s. 425-452; The Second Lomé Convention: The innovative features. CMLRev, 1980, č. 17, s. 99-120

v zemích závislých na těžbě. Země závislá na těžbě určitého nerostu, která utrpěla závažné vývozní ztráty, mohla požádat o úvěr z tohoto systému, aby se tak snížila závislost jejího hospodářství na tomto nerostu.

*Úmluva Lomé III*¹¹⁷, podepsaná v roce 1984, se zaměřovala na podporu soběstačnosti a zabezpečení potravin. Samozřejmě bylo nadále nutné financovat rozvoj infrastruktury, ale v souvislosti s neúspěšným bojem proti hladovění obyvatelstva, byl šestý ERF zaměřen převážně na podporu rozvoje venkova, boj proti rozšiřování pouští a sucha.

*Čtvrtá Lomé úmluva*¹¹⁸ přinesla určitý zlom ve vztazích mezi ACP a EU. Byla podepsána v roce 1990 a jako první byla uzavřena na 10 let. ERF byly však naplánovány na 5 let (1990-1995 a 1995-2000) a po pěti letech byla také provedena revize této úmluvy. Lomé IV s sebou přinesla politické aspekty spolupráce, byla tedy zaměřena na propagaci lidských práv, demokracie a právního státu, posilování postavení žen, ochranu životního prostředí, decentralizaci spolupráce zaměřenou na spolupráci na úrovni regionů, diversifikaci hospodářství ACP států a podporu soukromého sektoru. V souvislosti se zásadními ekonomickými a politickými změnami v ACP zemích v 90. letech 20. století (demokratizace, strukturální změny), se změnami v Evropě (rozšiřování EU, zaměření na státy východní Evropy a Středomoří) a s měnícím se mezinárodním prostředím (Uruguayské kolo jednání) byly k Lomé IV v roce 1995 přijaty dodatky (tzv. Lomé IV bis). Tyto dodatky se zaměřovaly na ještě větší ochranu lidských práv, demokratických principů a nadřazenosti práva, které byly označeny za základní element spolupráce. Stát, který tyto principy porušoval se vystavoval riziku částečné nebo úplné suspenze přidělených fondů. Pozornost byla také zaměřena na větší flexibilitu a zlepšování výkonu hospodářství ACP států a na decentralizovanou spolupráci, včetně zapojení nestátních subjektů.

Platnost Lomé IV vypršela v roce 2000. Další spolupráce se už nevyvíjela v rámci Lomé úmluv, tedy nebyla už přijata předpokládaná Lomé V. Celý systém byl přehodnocen a znamenal výrazný odklon od předchozí regulace. 23. června 2000 byla v Cotonou, v hlavním městě Beninu, podepsána *Smlouva a o partnerské spolupráci mezi ACP a ES*¹¹⁹. Tato úmluva bude rozebrána v následujících kapitolách.

Mezi ES a ACP je vzájemný dialog a spolupráce zajišťována prostřednictvím společných orgánů, které přetrvávají dodnes i v rámci spolupráce na základě smlouvy z Cotonou. Rada ministrů ACP-EU¹²⁰ zasedá jednou ročně a vede politický dialog, přijímá pokyny a opatření

¹¹⁷ Simmonds, K.R. The Third Lomé Convention. CMLRev, 1985, č. 22, s. 389-420

¹¹⁸ Simmonds, K.R. The Fourth Lomé Convention. CMLRev, 1991, č. 28, s. 521-547

¹¹⁹ ACP-EC Partnership Agreement, *The Courier*, special issue, September 2000

¹²⁰ http://www.acpsec.org/en/acp-eu_council.htm

pro implementaci úmluv. V mezidobí se pravidelně schází Výbor velvyslanců ACP-EU¹²¹ a představitelé parlamentů ACP států a členové Evropského parlamentu se schází dvakrát ročně na poli Společného parlamentního shromáždění¹²², které má spíše poradní funkci. Předsednictví v Radě ministrů ACP-EU rotuje každých šest měsíců mezi členy vlád států ACP a členy Rady EU.

---

¹²¹ http://www.acpsec.org/en/acp-eu_coa.htm

¹²² <http://www.acpsec.org/en/jpa.htm>

10. Analýza efektivity Lomé modelu

Lomé IV byla uzavřena na desetileté období, její platnost tedy vypršela 29. února 2000. Jednání o další spolupráci měla být započata nejpozději 18 měsíců před skončením platnosti úmluvy, v tomto případě nejpozději v srpnu 1998. V souvislosti s měnícím se mezinárodním prostředím, včetně socioekonomických a politických změn v ACP zemích, a stále větším prohlubováním chudoby, bylo vypršení platnosti Lomé IV spatřováno jako příležitost ke zhodnocení dosavadního vývoje a k analýze příčin neúspěchů.

Lomé úmluvám nelze upřít některá pozitiva, minimálně to, že v souvislosti s vytvořením jednoho bloku ACP zemí (Smlouvou z Georgetownu v roce 1975) vedly k posílení jejich pozice na světovém poli - o existenci mnohých z nich se před Lomé úmluvami téměř nevědělo. Jednání vedla ke stabilizaci některých regionů a posílení institucionálních a politických vazeb. Bohužel, v některých regionech tomu bylo právě naopak.

Bez Lomé úmluv by situace v ACP zemích byla pravděpodobně mnohem kritičtější, v tomto ohledu můžeme mluvit o „úspěchu“ Lomé modelu. Nicméně vzhledem k míře pomoci a prioritnímu postavení těchto zemí vůči EU je patrné, že vývoj těchto zemí mohl být mnohem rychlejší.

V roce 1996 Komise zahájila veřejnou debatu o dalším vývoji spolupráce s ACP státy, když vydala tzv. *Zelenou knihu*¹²³ týkající se vztahů mezi Evropskou unií a ACP státy, kde zhodnotila dosavadní vývoj a nastínila možnosti dalšího postupu. Ze statistik vyplývalo, že velmi velkorysé obchodní preference a finanční pomoc samy o sobě nepovedou k oživení ekonomik těchto států. O rok později vydala Komise na základě Zelené knihy a následné debaty „Pokyny pro vyjednávání nové smlouvy o spolupráci s africkými, karibskými a tichomořskými státy“¹²⁴.

Lomé úmluvy byly zaměřeny na podporu rozvoje signatářských ACP zemí primárně prostřednictvím obchodu, ekonomické podpory a technické spolupráce. Pro zefektivnění spolupráce byly vytvořeny i tzv. *Národní indikativní programy* (National indicative programm, NIP). Jedná se o programy projednávané Komisí a státy ACP pro definování rozvojových cílů, jako je primární vzdělávání nebo zdravotnictví, které obsahují pětileté záruky pro každou zemi, která tyto potřeby má. NIP byly financovány z ERF, které tradičně poskytovaly fondy pro oblastní spolupráci, humanitární a pomocné akce.

Lomé úmluvy nebyly jediným rozvojovým stimulem, který na ACP státy působil mezi lety 1975 a 2000, ale určitě byl velkorysejší a jistější než jakékoliv jiné koncese. Tzn., že během

¹²³ Green Paper on relations between the European union and the ACP countries on the eve of the 21st century-challenges and options for a new partnership (COM(96)570)

¹²⁴ Guidelines for the negotiation of new cooperation agreements with African, Caribbean and Pacific countries (COM (97) 537)

těchto 25 let bychom očekávali zlepšení ekonomického růstu a životní úrovně v zemích ACP. Navíc v porovnání s jinými rozvojovými státy (mimo ACP), kterým se nedostávalo tak štědré podpory, by měly tyto státy dosahovat lepších výsledků.

Základem Lomé úmluv byla *nereciproční bezcelní obchodní spolupráce*. Tzn. že více než 90% vývozu z ACP zemí vstupovalo na trh EU bez jakýchkoliv omezení cly či poplatky s obdobným účinkem (článek 168 odst. 1 Lomé IV). Pro zemědělské výrobky platila určitá omezení za účelem ochrany společné zemědělské politiky ES (články 168 odst. 2 bod i) a ii) Lomé IV). Lomé úmluvy tedy vytvářely unilaterální preferenční režim pro ACP státy, kdy produkty z EU současně neměly stejný preferenční přístup na trhy ACP států. V souladu se článkem 174 Lomé IV Společenství nesmělo v těchto vztazích diskriminovat mezi jednotlivými ACP státy v oblasti obchodní spolupráce. Tyto koncese byly postaveny na liberální myšlence, že obchod je motorem ekonomického růstu a rozvoje.

Vývoj se však ubíral spíše opačným směrem. Podíl produktů ze zemí APC na celkovém dovozu do EU prudce klesal z přibližně 6.7% v roce 1976 na necelá 3% v roce 1998. Asijské a latinskoamerické rozvojové státy si počínaly mnohem lépe. Růst HDP na hlavu činil v těchto zemích ročně 2.3%, zatímco v ACP zemích jen 0.4%. Většina ACP zemí je stále, stejně jako v roce 1975, závislá na exportu stejného velmi úzkého rozsahu primárních komodit, což znamená, že vůbec nedošlo k diversifikaci hospodářství. Navíc u více než 80% exportních výrobků převládá ruční výroba, což znamená, že nedošlo k očekávané industrializaci výroby.

Vedle bezcelního přístupu na trhy EU je dalším pilířem rozvojové pomoci *ekonomická podpora*, která je poskytována prostřednictvím Evropských rozvojových fondů, které byly připojeny ke každé Lomé úmluvě. Prostřednictvím těchto fondů byly ACP zemím poskytnuty miliardy Eur¹²⁵ ve formě grantů a speciálních půjček poskytovaných Evropskou investiční bankou¹²⁶. Vedle toho existovaly systémy STABEX a SYSMIN, které byly vytvořeny na podporu exportní kapacity ACP vývozců zemědělských výrobků a produktů z minerálních nerostů, a to tak, že z nich byly poskytovány finanční kompenzace za exportní ztráty.

Třetím pilířem, na němž stavěly Lomé úmluvy, byla *průmyslová a technická spolupráce*, na jejímž základě bylo ACP státům poskytováno evropské know-how.

Pro úplnost jen doplním, že dalšími významnými koncesemi Lomé úmluv byly i speciální protokoly vztahující se na dovoz banánů, cukru, rumu, hovězího a telecího masa.

A jak se tedy ACP země vyvíjely? Vůbec nedokázaly využít příležitostí, které úmluvy poskytovaly. Navzdory čtvrtstoletí poskytovaným evropským privilegiím, 40 ze 63 nejméně

¹²⁵ Lomé I: 3 miliardy Eur; Lomé II : 4.7 miliardy Eur; Lomé III: 7.8 miliardy Eur, Lomé IV : 11,6 miliardy Eur, Lomé IV bis: 13,2 miliardy Eur

¹²⁶ <http://www.eib.europa.eu/>

rozvinutých zemí¹²⁷ na seznamu Světové banky v roce 2000 představovaly země ACP¹²⁸. Tzn., že více než polovina států ACP patřila mezi nejchudší státy světa v době skončení platnosti Lomé úmluv po 25 letech.

Např. Mauritius, Sejšely a některé země Karibiku dokázaly pozvednout své ekonomiky. Jedná se však spíše o výjimky. V převážné většině států ekonomika stagnovala nebo dokonce i upadala.

V některých zemích byl ekonomický rozvoj narušen sociálními nepokoji, válečnými konflikty a humanitárními katastrofami, které vedly k odklonu pomoci na zvládnutí těchto krizových situací. Obrovským zdrojem kritiky je, že Lomé úmluvy nedokázaly stabilizovat region a zajistit bezpečnost, což je hlavním předpokladem ekonomického vývoje. V posledním desetiletí platnosti Lomé úmluv také postupně klesal objem poskytované pomoci z 0.33% HDP dárcovských zemí na 0.23%. Tzn., že sami poskytovatelé pomoci přestali modelu představovanému Lomé úmluvami věřit a jejich pozornost se zaměřila jinam.

Nedostatečná pozornost byla věnována institucionálnímu a politickému prostředí v ACP zemích, což vedlo k neefektivnosti alokace poskytované pomoci. Lomé úmluvy nerozlišovaly mezi jednotlivými ACP zeměmi, pomoc nebyla poskytována na individuálním základě, což vedlo k nerovnoměrnému vývoji jednotlivých zemí. EU poskytovala do ACP zemí suroviny za garantované minimální ceny bez ohledu na ceny na světových trzích a garantovala i minimální ceny za export z ACP zemí. Tento postup vedl k prohlubující se závislosti ACP zemí na vývozu jen některých, zvláště primárních komodit, a hlavně k závislosti těchto zemí na dovozu do EU. Díky preferenčním režimům bylo pro ně výhodnější vyvážet jen do EU a nevytvořily si tak jiné obchodní vazby. Jen 6% obchodních transakcí ACP zemí probíhá s jinými státy než EU.

Problémem Lomé bylo i to, že neustálé navyšování finanční pomoci nebylo spojeno s přiměřeným navyšování odpovědného a zkušeného personálu. Lomé úmluvy jsou kritizovány za velmi rigidní a centralizované procedury, nedostatečné plánování a nedostatek hodnotících a monitorovacích programů.

V zemích ACP nebylo vytvořeno přirozené tržní prostředí, tyto země nedokázaly obstát v konkurenci světového trhu. Globalizace a liberalizace trhu všeobecně vede k lepším ekonomickým výsledkům, ale zintenzivnění ekonomické spolupráce jedněch může vést k marginalizaci druhých. Tedy chudší země se stávají ještě chudšími, což je případ ACP zemí.

¹²⁷ Nejméně rozvinuté země charakterizuje nízký příjem na hlavu, nízká gramotnost a nízký podíl průmyslové výroby v HDP. Lomé i Cotonou úmluvy obsahují seznam (nyní 40) nejméně rozvinutých ACP států, které podléhají extrapreferenčnímu zacházení

¹²⁸ The World Bank, World Development Indicators. The World Bank, Washington, D.C., 2000

Lomé model tedy nedokázal, ačkoliv to nepochybně bylo jeho cílem, zapojit ACP země do světové ekonomiky.

11. Faktory ovlivňující zásadní změny vztahů ACP – EU

V předchozí kapitole jsme došli k závěru, že samotné Lomé úmluvy obsahovaly zásadní nedostatky, jejichž analýza vedla ke změně modelu spolupráce. Spolupráce na základě modelu Lomé tedy nevedla k rozvoji ACP zemí a jejich integraci do světové globalizované ekonomiky.

Důvodů pro změnu systému bylo ale víc, a to jak v samotné Evropské unii, tak mimo ni.

Faktory, které ovlivnily vztahy mezi ACP a EU lze rozdělit na faktory vnější a vnitřní. Některé z nich působily už více než desetiletí, ale až kumulace těchto vlivů vedla k zásadním změnám rozsahu, nástrojů a uskutečňování ACP- EU spolupráce.

11. 1. Vnější faktory

a) Liberalizace mezinárodního obchodu.

Nepřekonatelným důvodem přehodnocení Lomé úmluv byla nutnost souladu jakékoliv další úpravy vztahů ACP- EU s pravidly WTO. Preferenční režim Lomé úmluvy, zejména nereziproční bezcelní přístup ACP výrobků na evropské trhy, byl v rozporu s doložkou nejvyšších výhod podle dohod WTO¹²⁹ (Most favoured nation principle of the WTO), která zakotvuje princip nediskriminace mezi členskými státy WTO.

Preferenční režimy jsou kompatibilní s právem WTO na základě článku XXIV GATT, který je umožňuje jen v rámci zón volného obchodu nebo celních unií, kde cla a jiná omezující opatření musí být vyloučena pro *veškerý obchod* mezi členy těchto celků. Lomé režim však vytváří jen jednostranné preference, v čemž spočívá její rozpor s právem WTO.

Lomé princip byl rovněž neslučitelný se zmocňovací klauzulí WTO¹³⁰, která umožňuje rozvinutým státům poskytovat preferenční režimy pro výrobky z rozvojových států, ale nesmí tak docházet k diskriminaci mezi jednotlivými rozvojovými státy. Lomé systém však poskytoval preferenční zacházení jen pro ACP státy, čímž došlo k diskriminaci nečlenů ACP skupiny.

Stěžejním rozhodnutím, které mělo vliv na rozvojovou politiku Společenství, bylo rozhodnutí Odvolacího orgánu (Appellate body) WTO v tzv. *banánových konfliktech* (banana disputes)¹³¹. Jednalo se o sérii rozhodnutí Orgánu pro řešení sporů z roku 1999 týkajících se konfliktu mezi Spojenými státy americkými a Společenstvím ohledně preferenčního režimu pro banány v rámci Lomé úmluvy.

¹²⁹ článek 1 odst 1 GATT

¹³⁰ Decision on Differential and More Favourable Treatment, Reciprocity and Fuller Participation of Developing Countries, dostupné z: http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/enabling1979_e.htm

¹³¹ European Communities--Regime for the Importation, Sale and Distribution of Bananas--Recourse to Art. 21.5 by Ecuador WT/DS27/RW/ECU, April 12, 1999; European Communities--Regime for the Importation, Sale and Distribution of Bananas--Recourse to Article 21.5 by the European Communities WT/DS27/RW/EEC, April 12, 1999. Dostupné z: http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds27_e.htm

Jak bylo výše řečeno, preferenční režimy v rámci Lomé úmluv byly obecně v rozporu s ustanoveními WTO. Lomé úmluva mohla v systému WTO existovat na základě výjimky z principu nejvyšších výhod, udělené na základě článku XXV odst 5 GATT v roce 1994 (do skončení platnosti Lomé IV v roce 2000), *tzv. Lomé waiver*¹³², jejíž text stanovil, že odpovědnost Společenství vznikající při porušení článku 1 odst. 1 GATT (doložka nejvyšších výhod) bude ignorována v *rozsahu nezbytném* k umožnění poskytování preferenčního zacházení s produkty pocházejícími z ACP států podle relevantních ustanovení Lomé úmluvy. Právě slova „v nezbytném rozsahu“ měla vliv na výsledek rozhodnutí a i na další vývoj rozvojové politiky Společenství. Panel, a poté i Odvolací orgán, v rozhodnutí z roku 1997 interpretoval Lomé výjimku velmi restriktivně a stanovil, že preferenční režim obchodování s banány podle Lomé Protokolu o banánech pod tuto výjimku nespadá a je v rozporu s ustanoveními GATT (zejména článkem XIII a XXIV, na něž se výjimka podle rozhodnutí nevztahuje), GATS a Dohodou o dovozním licenčním řízení. V souladu se článkem XXII odst. 1 Ujednání o řešení sporů, byla Společenství uložena povinnost systém uvést do souladu s WTO. V dalším rozhodnutí v roce 1999 Orgán pro řešení sporů shledal opatření učiněná Společenstvím jako nedostatečná a posléze autorizoval USA k uvalení sankcí. Celý spor nakonec utichnul v arbitrážním řízení, ale bylo patrné, že rozsah Lomé výjimky se neshoduje s rozsahem Lomé úmluvy. Svým restriktivním výkladem dal Orgán pro řešení sporů jasně najevo, že jakýkoliv další postup ES v oblasti rozvojové politiky musí být v souladu s dohodami WTO.

Banánové konflikty nebyly prvním případem porušení pravidel mezinárodního obchodu Společenství. Preferenční režimy ES byly v podstatě vždy v rozporu s GATT, ale kdykoliv panel GATT rozhodnul v neprospěch ES, ES jeho rozhodnutí prostě ignorovala. Až se vznikem WTO se zefektivnil proces řešení sporů a ES bylo nuceno podrobit se svým mezinárodním závazkům, a tedy přehodnotit režimy, které je porušují.

b) Vývoj pozice EU ve světovém hospodářství

Vnější ekonomické vztahy se v posledním desetiletí postupně měnily, a to jak ve smyslu geografickém, tak politickém. Od počátku 90. let 20. století rostl objem obchodu mezi EU a zbytkem světa rychleji než vnitřní obchod mezi členskými státy. Navíc se pozornost EU soustředila na ekonomické vztahy se Severní Amerikou a Asií a tradiční „preferenční“ partneři zůstávali v pozadí zájmu EU. EU byla vždy horlivým zastáncem nerekipročních výhod. Ale vzhledem ke změně svého postavení ve světovém hospodářství se zaměřila na reciproční

¹³² Fourth ACP--EEC Convention of Lomé, Decision of the CONTRACTING PARTIES of December 9 [1994] O.J. L/7604, December 19, 1994 (the Lomé Waiver)

vztahy. Nereciproční zacházení už totiž nepřinášelo žádoucí výsledky. Pokud si EU chce uchovat své postavení světové hospodářské mocnosti, potřebuje výhodný přístup na rychle rostoucí trhy. Nově vyvíjející se trhy se stávají silnými partnery na poli WTO. Na regionální úrovni dochází k jejich integraci, čímž roste jejich ekonomická síla. Tato regionální integrační seskupení v Asii a Latinské Americe znamenají pro EU určité riziko ztráty konkurenčního postavení v těchto zemích¹³³. V této situaci bude zajištěn přístup na tyto trhy jedině prostřednictvím reciproční obchodní regulace.

Další cesta k trhům třetích zemí vede přes WTO. Nereciproční preference mohou však ohrozit postavení EU ve WTO (jak bylo uvedeno výše v souvislosti s banánovými konflikty) a uchování těchto preferencí by znamenalo obrovské náklady na poskytnutí výhod v jiných oblastech. V současné velmi konkurenční světové ekonomice však EU musí užívat své koncese velmi obezřetně.

V důsledku výše řečeného EU v současné době vytváří síť recipročních obchodních smluv se třetími státy. Úmluva z Cotonou je tedy v souladu s novou externí ekonomickou strategií EU.

c) Konec studené války

Dalším impulsem transformace ACP-EU vztahů byl rozpad komunistických režimů bývalého sovětského bloku a následný konec studené války. Zbourání Berlínské zdi vedlo k rozšíření vnějších ekonomických vztahů EU, tzn., že EU musela definovat své vztahy ke státům střední a východní Evropy. Při hodnocení těchto vztahů musela EU uvážit své krátkodobé a dlouhodobé perspektivy, což obojí mělo závažné důsledky pro ACP státy. V krátkodobém horizontu EU poskytovala okamžitou pomoc vládám států střední a východní Evropy, zejména na reformu jejich hospodářské situace. V dlouhodobém horizontu EU poskytovala finanční a nefinanční zdroje prostřednictvím programu PHARE, aby tyto státy připravila na eventuální členství v EU. Tato politika do jisté míry souvisí i s potřebou EU nacházet nové dynamické trhy. Transformující se ekonomiky postkomunistických států se vyvíjely mnohem rychleji než ekonomika EU, takže přistoupení 10 nových států v roce 2004 posílilo ekonomiku celé EU. Pro státy ACP tato situace znamenala, že fondy dříve směřované jim, nyní začaly proudit do východní Evropy. Ekonomická pomoc směřující do východní Evropy se v průběhu 90. let 20. století dramaticky zvedla, zatímco podíl pomoci směřovaný do států ACP se ve stejném období značně snížil. Jinými slovy, státy ACP dnes budou muset

---

¹³³ Winters, L.A. EU's Preferential Trade Agreements: Objectives and Outcomes, in: *The External Economic Dimension of the European Union*, ed. van Dijk, P., Faber, G., The Hague: Kluwer Law International, 2000, s.195–223

„soutěžit“ o pozornost a zdroje plynoucí z EU, protože pro EU existují mnohem urgentnější potřeby přímo v jejím sousedství.

11. 2. Vnitřní faktory

a) Rozšiřování EU

Už od roku 1957 jakékoliv rozšíření EU/ES mělo za následek změnu vztahů s ACP. Před rozšířením v 70. letech 20. století byla pozornost ES zaměřena převážně na bývalé francouzské a belgické kolonie v Africe. Přistoupením Velké Británie v roce 1973 se rozšířily a upevnily vztahy s ACP státy. Do skupiny ACP byly zahrnuty britské kolonie. Nicméně v 80. letech 20. století přistoupením Španělska a Portugalska se pozornost začala zaměřovat do Latinské Ameriky, tedy na bývalá španělská a portugalská teritoria, zejména v důsledku silného lobby Španělska v Komisi i Radě, a důležitost ACP států se v pyramidě pomyslných privilegií EU začala snižovat. Tento trend pokračoval i v 90. letech 20. století, kdy přistoupilo Rakousko, Finsko a Švédsko, a to zvláště proto, že tyto země neměly žádné koloniální vazby. Další rozšiřování v roce 2004 a 2007 mělo za následek další odliv jak fondů, tak pozornosti od ACP států. Vzhledem k tomu, že ekonomiky nově přistupujících zemí nejsou zdaleka na úrovni původních 15 členů EU, nelze předpokládat, že by souhlasily s navýšením pomoci poskytované prostřednictvím Evropského rozvojového fondu (jak bylo už výše uvedeno, tento fond je tvořen převážně příspěvky členských států).

b) Reformy Komise

Dalším vnitroeuroevropským impulsem, který svědčí o změně vztahů ACP-EU je rozšiřování pravomocí a byrokratického aparátu v EU. Roste počet Generálních ředitelství a tím dochází ke snižování důležitosti některých z nich. Např. vztahy s ACP státy spadají do pravomoci Generálního ředitelství pro rozvoj. Nicméně to není jediným Generálním ředitelstvím s pravomocí ve vnějších vztazích. V posledním desetiletí byla mnohem větší důležitost přikládána Generálnímu ředitelství pro rozšiřování, což logicky vedlo ke snižování role Generálního ředitelství pro rozvoj a tím i ke snižování důležitosti problematiky ACP států.

c) Prohlubování integrace

Prohlubování a konsolidace evropské integrace nutně znamená změny pro ACP- EU vztahy. Přijetí Maastrichtské smlouvy (1993), Amsterodamské smlouvy (1999) a smlouvy z Nice (2003) nepochybně mělo za následek modifikaci vztahů se státy ACP. Např. Společná zahraniční a bezpečnostní politika zavedená jako III. pilíř Maastrichtskou smlouvou slouží

jako právní základ pro zahrnutí politického dialogu, ekonomického partnerství a sociálního rozvoje do úmluvy z Cotonou. Článek 11 SEU stanoví, že cílem Společné zahraniční a bezpečnostní politiky je „zachovávání míru, posilování mezinárodní bezpečnosti...podpora mezinárodní spolupráce, rozvíjení a upevňování demokracie, právního státu, jakož i dodržování lidských práv a základních svobod“. Aby byly naplněny cíle tohoto článku, EU prosazuje ve své rozvojové politice vůči ACP státům pluralitní demokracii, respekt k lidským právům, právní stát a dobrou správu.

Maastrichtská smlouva rovněž zavedla novou, i když sdílenou, pravomoc ES v oblasti rozvojové spolupráce, tedy hlavu XX, články 177- 181, které mj. stanoví, že rozvojová politika ES podporuje „trvalý hospodářský a sociální rozvoj rozvojových zemí, a především těch nejvíce znevýhodněných z nich, jejich hladké a postupné zapojení do světového hospodářství a boj proti chudobě v rozvojových zemích“. Hlava XX SoES je současně právním základem pro zahrnutí respektu k lidským právům, demokratickým principům a právnímu státu do vztahů s ACP státy.

Stejně tak se musí ACP-EU vztahy přizpůsobit jednotnému vnitřnímu trhu, zavedenému v roce 1993, jehož cílem je odstranění všech obchodních překážek v rámci EU. Např. Lomé Protokol o banánech (Lomé Banana Protocol) vedl k omezení distribuce banánů dovezených z ACP států v EU, což bylo jasně v rozporu se zásadou volného pohybu zboží.

Dalším integračním krokem, který měl vliv na vztahy ACP-EU bylo zavedení Eura jako společné evropské měny. Např. v roce 1998 Rada ministrů financí rozhodla o fixaci afrického Franku (CFA Franc, používaný v bývalých francouzských koloniích v subsaharské Africe) na Euro, což velmi pravděpodobně povede k otevření dalších trhů a zvýšení intenzity obchodních transakcí mezi těmito oblastmi.

Závěrem lze říci, že mnoho faktorů, ať už právních, politických či ekonomických, mělo za následek nutnost změnit právní regulaci vztahů EU s ACP státy. Tato změna se v souvislosti s vnitřními a vnějšími poměry, v nichž se EU nacházela na přelomu tisíciletí, stala nevyhnutelnou.

12. Úmluva z Cotonou

12. 1. Vyjednávání, možnosti úpravy a uzavření úmluvy z Cotonou

Formální jednání Cotonou úmluvy byla zahájena v září 1998. Během jednání byly zvažovány čtyři možnosti další úpravy¹³⁴, zejména s důrazem na soulad s právem WTO. První z nich představovala ponechání status quo, tedy pokračování v režimu Lomé. Kromě výše řečeného, největší překážkou by byla nutnost neustále žádat o výjimku WTO, stejně jako tomu bylo v roce 1994, což by vzhledem k poměrně negativnímu postoji WTO k výjimce, vedlo ke značné právní nejistotě ohledně existence celé úmluvy, a tedy i právní nejistotě potenciálních zahraničních investorů. EU nemohla a nemůže využít zmocňovací doložky WTO (enabling clause 1979), protože ta umožňuje vytvořit preferenční obchodní režimy pro všechny rozvojové státy bez rozdílu, zatímco EU chtěla a chce poskytnout preferenční zacházení jen státům ACP, což je podle práva WTO diskriminační opatření a je proto nutné žádat o výjimku.

Zadruhé, pokud by systém Lomé byl zahrnut do Všeobecného systému celních preferencí (GSP), všechny rozvojové státy, bez ohledu na to, zda jsou členy ACP či nikoliv, by měly prospěch ze stejných obchodních preferencí, a zvláště ty více rozvinuté by se ve srovnání s výhodami poskytovanými Lomé úmluvami dostaly do horšího postavení. Tedy, ačkoliv je GSP kompatibilní s WTO, tato možnost by znamenala značný pokles preferenční marže, a to zvláště pro ty státy, které nepatří mezi nejméně rozvinuté.

Třetí možnost představovalo sjednání jediné smlouvy o zóně volného obchodu mezi ACP a EU, což by bylo v souladu s WTO, ale z praktického hlediska by tato varianta nebyla možná kvůli různé úrovni rozvoje jednotlivých ACP států.

Poslední, čtvrtou možností, kompatibilní s právem WTO, bylo sjednání samostatných obchodních smluv s jednotlivými regionálními seskupeními ACP států. Ačkoliv by došlo ke ztrátě celkové integrity skupiny ACP, naopak by došlo k posílení regionální integrace a dlouhodobé stability jednotlivých regionů. Zpočátku mnoho ACP států odmítlo myšlenku hlubokých změn Lomé modelu, nicméně pro EU byly tyto změny nevyhnutelné. Poslední variantu upřednostňovala i Zelená kniha Komise a byla zahrnuta i do výsledku jednání, která byla skončena 3. února 2000, jen několik týdnů před skončením platnosti Lomé úmluvy.

---

¹³⁴ Forwood, G. The Road to Cotonou: Negotiating a Successor to Lomé. *Journal of Common Market Studies*, 2001, č. 39(3), s. 423-442

Úmluva o ACP – EU partnerství¹³⁵ (ACP – EU Partnership Agreement) byla nakonec uzavřena 23. června 2000 v Cotonou, hlavním městě Beninu. Účinnosti nabyla po ratifikacích všemi smluvními stranami 1. dubna 2003.

12. 2. Povaha úmluvy z Cotonou

Právním základem pro uzavření úmluvy z Cotonou je článek 310 SoES (uzavření dohody o přidružení) a je postavena na pěti na sobě nezávislých pilířích:

- Politická dimenze vztahů (*Political dimension*)
- Prosazování účasti mnoha různých subjektů (*Promotion of participatory approaches*)
- Rozvojová strategie a priorita redukce chudoby (*Development strategies and priority for poverty reduction*)
- Vybudování nového rámce ekonomické a obchodní spolupráce (*The establishment of a new framework for economic and trade cooperation*)
- Reforma finanční spolupráce (*Reform of financial cooperation*).

Úsilí o vytvoření pružné úpravy a možnost budoucí změny částí úmluvy, aniž by muselo dojít k novým velmi nesnadným jednáním o změně celé úmluvy, vedlo k uzavření dvou samostatných právních dokumentů. Jedním z nich je samotná Úmluva o ACP – EU partnerství s přílohami a protokoly, která stanoví jen obecný rámec. Detailní znění týkající se cílů a strategií rozvojové spolupráce, odvětvových politik a operativních pokynů v jednotlivých oblastech spolupráce je obsaženo v tzv. *kompéndiu* (příručce)¹³⁶ v souladu se článkem 20 odst. 3 Cotonou úmluvy (dále jen „Cotonou“). Kompéndium může být aktualizováno v souladu s vyvíjejícími se potřebami vztahů, je možné do něj zahrnout i další kapitoly spolupráce. Pravomoc činit tyto úpravy má podle článku 20 Cotonou Rada ministrů na základě doporučení Výboru ACP-EC pro rozvoj, finance a spolupráci (ACP-EC Development Finance Cooperation Committee).

Cotonou úmluva je na rozdíl od Lomé podstatně kratší a přehlednější. Zatímco Lomé IV měla 369 článků, Cotonou má *jen 100 článků*. Mnoho prováděcích článků bylo přeneseno do příloh, včetně obchodních pravidel pro přechodné období (2000-2008) a pravidel provádění finanční spolupráce.

¹³⁵ 2000/483/EC: Partnership Agreement between the members of the African, Caribbean and Pacific Group of States (ACP) of the one part, and the European Community and its Member States, of the other part, signed in Cotonou on 23 June 2000 (Official Journal L 317 of 15.12.2000)

¹³⁶ Úmluva z Cotonou, článek 20 odst. 3; Commission Communication „Compendium providing policy guidelines in specific areas or sectors of cooperation to be approved by the Community within the ACP-EC Council of Ministers“, COM (2000) 424 final (Brussels, 5 July 2000); dostupné z: http://ec.europa.eu/development/body/cotonou/pdf/agr01_en.pdf#zoom=100

Cotonou úmluvu *ratifikovalo 77 ACP států*¹³⁷. Tedy o šest více než Lomé IV-bis. Novými smluvními stranami jsou tichomořské státy: Cookovy ostrovy, Marhallovy ostrovy, Mikronésie, Nauru, Niue a Palau, díky nimž se posílil hlas Tichomoří v ACP-EU vztazích. *Platnost* Cotonou byla sjednána *na dvacet let* (od 1. 3. 2000 do 1. 3. 2020). Nicméně stejně jako u Lomé, přezkoumání a doplnění úmluvy je možné podle článku 95 Cotonou každých pět let, což platí i pro Finanční protokol. K první revizi Cotonou už došlo v roce 2005 na jednáních v Gaborone (Botswana) a revidovaná smlouva¹³⁸ byla podepsána 25.6.2005¹³⁹.

Cotonou na rozdíl od Lomé mnohem přesněji vymezuje své *cíle* (článek 1 Cotonou). Primárním a nejdůležitějším cílem je „zmírnění a výsledné vymýcení chudoby“ zároveň s „trvalým rozvojem a postupnou integrací ACP zemí do světového hospodářství“. Lomé IV ani Lomé IV-bis takto výslovně nutnost světové integrace nestanovily¹⁴⁰. Cíle, ke kterým Cotonou směřuje, jsou velmi shodné s cíli rozvojové politiky ES (článek 177 SoES). Cílem spolupráce je ekonomický růst, růst zaměstnanosti, zlepšování soukromého sektoru, ochrana práv žen, životního prostředí, institucionální a sociální rozvoj, které musí být brány v úvahu ve všech oblastech, úrovních a fázích spolupráce ACP-EU.

V Cotonou byly rovněž přeformulovány *základní principy spolupráce*¹⁴¹ (*fundamental principles*). Principy, na nichž stavěla Lomé IV, byly rovnost smluvních partnerů, právo sebeurčení a bezpečnost vztahů ACP-EU. Tyto principy platí i v Cotonou, ale mají být uplatňovány s ohledem na „podstatné elementy“, které jsou vymezeny v článku 9 Cotonou. Jsou jimi respekt k lidským právům, demokratických principům a právnímu státu. Cotonou však zavádí další tři základní principy. První podstatnou změnou je *princip vzájemné odpovědnosti* smluvních stran za plnění svých závazků. Nejvýznamnější změnou je *zavedení rozdílného zacházení* s jednotlivými státy ACP. Zatímco Lomé úmluvy poskytovaly standardní „balík“ výhod všem ACP státům bez rozdílu, rozdílnost zacházení je hlavní zásadou článku 2 Cotonou, když stanoví, že „úprava a priority spolupráce se liší podle úrovně rozvoje smluvní strany, jeho potřeb, výkonů a dlouhodobé rozvojové strategie“. Tzn. že maximální výhody budou nadále poskytovány jen 40 nejméně rozvinutým státům ACP, zatímco ostatním bude pomoc přidělována podle potřeb a zásluh.

Další změnou s potenciálně důležitým dopadem je rozšíření okruhu subjektů zapojených do spolupráce ACP a EU. V předchozí úpravě byly všechny elementy spolupráce výlučnou

¹³⁷ http://ec.europa.eu/development/body/country/country_en.cfm

¹³⁸ http://ec.europa.eu/development/body/country/country_en.cfm

¹³⁹ Press release: IP/05/789; dostupné z:

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/05/789&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>

¹⁴⁰ článek 1 Lomé IV, článek 15 Lomé IV-bis

¹⁴¹ článek 2 Cotonou

doménou států. Podle Cotonou vlády států stále zůstávají hlavními partnery spolupráce, ale svoji roli mohou sehrát i jiné, nestátní, subjekty. Pod pojem „nestátní subjekt“ lze zařadit soukromý sektor, ekonomické a sociální partnery, včetně odborových organizací a veřejnosti. Článek 4 Cotonou uvádí, že nestátní subjekty mají být informovány a zahrnuty do fáze konzultací o budoucích strategiích i do fáze realizace projektů spolupráce či mají jim být pro tyto potřeby poskytnuty finanční zdroje a potřebná podpora. Protože účast nestátních subjektů je novinkou, která ve vztazích mezi ACP a EU nemá obdoby, jsou ustanovení Cotonou i kompendia v mnoha ohledech vágní a pro předejití mnoha praktických problémů bude v budoucnu nutné specifikovat některá, zvláště procesní ustanovení¹⁴².

12. 3. Politická dimenze vztahů a politický dialog

Cotonou pokračuje v trendu orientace pozornosti na politické otázky, tak jak byly předestřeny v Lomé úmluvách. Cotonou v hlavě II článcích 8 až 13 („The political dimension“) vymezuje široký okruh otázek, které mají být diskutovány v rámci politického dialogu mezi stranami. Pro dosažení vytčených cílů Cotonou se strany zavázaly vést „obsažný, vyvážený a hluboký politický dialog, který povede k závazkům na obou stranách“¹⁴³. Předmětem diskusí má být mj. obchod se zbraněmi, armádní zbrojení, drogy a organizovaný zločin, etnická, náboženská a rasová diskriminace či prevence konfliktů a prosazování míru. Tyto otázky jsou spíše předmětem výměny informací a posilování vzájemného porozumění. Článek 9 Cotonou však vymezuje tzv. podstatné elementy, mezi něž patří respekt s lidským právům, demokratickým principům a právnímu státu. V případě jejich porušení, může v nejzazším důsledku dojít k pozastavení účinnosti Cotonou vůči porušujícímu státu. K tomu však může dojít až po povinném konzultačním řízení v souladu se článkem 96 Cotonou. Cílem konzultace je dosáhnout toho, aby porušující stát přijal opatření k nápravě závadného stavu. Konzultace je zahájena do 15 dnů od pozvání stran a neměla by trvat déle než 60 dní. V případě, že není dosaženo dohody nebo jsou konzultace odmítnuty, mohou být přijata potřebná opatření¹⁴⁴. Obdobné řešení prostřednictvím konzultace upravuje i článek 97 v případech porušení principu dobré správy, tedy v případech korupce.

¹⁴² Report of the Civil Society Follow-up Committee (Brussels, 17 April 2002), p. 2-3; European Centre for Development Policy Management, *Cotonou Newsletter* no. 4 (Maastricht, May 2002) p. 1

¹⁴³ Úmluva z Cotonou, článek 8

¹⁴⁴ Úmluva z Cotonou, článek 96 odst. 2a a 2c

12. 4. obchodní spolupráce

Jedním z pěti pilířů Cotonou je ekonomická a obchodní spolupráce¹⁴⁵ mezi EU a ACP státy. Článek 34 odst. 1 stanoví, že účelem této spolupráce je „podpora hladké a postupné integrace států ACP do světového hospodářství... s konečným cílem umožnit těmto státům plnohodnotně se účastnit mezinárodních obchodních transakcí“. „Ekonomická a obchodní spolupráce staví na regionálních integračních iniciativách, které jsou klíčovým nástrojem integrace států ACP do světového hospodářství“ (článek 35 odst. 2).

Během přechodného období, tedy do roku 2008, bude stále platit dosavadní nerekiproční preferenční obchodní režim pro produkty pocházející z ACP v souladu s Lomé IV-bis, s výjimkou Jižní Afriky (viz dále). Výše bylo řečeno, že tento režim porušuje princip nejvyšších výhod podle dohod WTO, proto byla v roce 2001 na Ministerské konferenci v Doha znovu udělena WTO výjimka v souladu se článkem IX odst. 3 Dohody o založení WTO¹⁴⁶, která bude platit až do konce přechodného období. V tomto ohledu Cotonou zdůrazňuje, že EU-ACP ekonomická a obchodní spolupráce bude v konečném výsledku v souladu s ustanoveními WTO, tedy že současná diskriminační úprava bude nahrazena systémem vzájemně liberalizovaných obchodních vztahů. Podle tohoto plánu budou tedy ACP státy muset otevřít své trhy Evropské unii a poskytnout jí stejné preferenční zacházení, jaké platí pro ně.

Nejpozději od 1. ledna 2008 však stávající režim bude nahrazen *Dohodami o hospodářském partnerství (Economic Partnership Agreements, EPA)* mezi Společenstvím a ACP státy, které se považují být na dostatečně vysoké úrovni k uzavření těchto smluv¹⁴⁷. EPA se zakládají na liberalizaci obchodu mezi oběma stranami a v podstatě představují dohody o volném obchodu (*free trade agreements*). Cotonou úmluva vytváří zvláštní režim pro NRS, které se mohou rozhodnout k neúčasti na EPA a účastnit se nerekipročního režimu EU pro NRS v souladu s „Everything but arms“ iniciativou (EBA). Státy ACP, které nepatří mezi NRS, ale které se současně necítí být na dostatečně vysoké úrovni k uzavření EPA (článek 37 odst. 5 a 6 Cotonou), se mohou rozhodnout, že nevyužijí možnost uzavřít EPA a budou své zboží vyvážet na trhy EU v režimu Všeobecného systému celních preferencí (GSP)¹⁴⁸, který je ve své podstatě rovněž nerekiproční, ale je v souladu s ustanoveními WTO.

Cotonou v článku 37 odst. 7 stanovuje, že přechodné období mezi lety 2000 a 2008 má být využito na sjednání EPA mezi ACP a EU a tato jednání „mají směřovat k dohodě

¹⁴⁵ Úmluva z Cotonou, články 34 a násl.

¹⁴⁶ WTO Ministerial Conference, Fourth session, WT/MIN(01)/15 (Doha, 14 Nov. 2001)

¹⁴⁷ Úmluva z Cotonou, článek 37 odst. 1 a 5 (...“which consider themselves in a position to do so“)

¹⁴⁸ Nařízení Rady č. 980/2005

o rozvrhu postupného odstraňování obchodních překážek mezi stranami smlouvy v souladu s příslušnými ustanoveními WTO¹⁴⁹, tedy v souladu s článkem XXIV GATT.

17. června 2002 byl Společenství oficiálně udělen mandát¹⁴⁹ k vyjednávání EPA na základě článku 133 SoES. Zpočátku byly mezi členskými státy ES vedeny ostré diskuse o tom, zda tento článek je adekvátním právním základem, šlo samozřejmě o spor o rozdělení pravomocí ve vztahu v dané problematice. Nicméně EPA jsou obchodními smlouvami o volném obchodu a spadají tedy do společné obchodní politiky. Jménem Společenství tyto smlouvy vyjednává Komise. V roce 2002 byl rovněž přijat mandát ACP k vyjednávání EPA¹⁵⁰.

V souvislosti s vyjednáváním EPA vznikl poměrně vážný praktický problém, tedy problém regionálního uspořádání EPA. Úmluva Cotonou prosazuje vytváření regionálních integračních celků mezi státy ACP. Článek 29 obhajuje regionální ekonomické integrace směřující k vytvoření zón volného obchodu, celních unií a jednotných trhů mezi ACP státy. Článek 30 podporuje funkční regionální spolupráci v oblastech jako je infrastruktura, vodní zdroje, zdraví a vzdělání. Už od počátku ES, zejména Komise, prosazovalo, že EPA mají být uzavírány mezi ES a regionálními seskupeními ACP států, nikoliv s každým ACP státem zvlášť. Článek 2 mandátu ES mluví o vytvoření EPA mezi „skupinami států ACP stanovenými v souladu se článkem 37 odst. 5 Cotonou“. Státy ACP s tímto přístupem nesouhlasily. Článek 37 odst. 5 Cotonou stanoví, že ACP státy, „které se považují být na dostatečně vysoké úrovni k uzavření těchto smluv“, budou vyjednávat EPA „na pro ně odpovídající úrovni a v souladu s postupem, na kterém se shodla skupina ACP“. Tedy, že podle Cotonou neexistuje povinnost definovat geografické uspořádání, aby splnily kritéria pro zahájení vyjednávání EPA. Rozdělení států ACP s sebou pro tyto státy nese jistá rizika. Doposud ACP státy vystupovaly na základě Smlouvy z Georgetownu 1975 jako jeden vyjednávací blok, v čemž spočívala jejich vyjednávací síla. Rozdělení může ohrozit jejich kolektivní solidaritu. Přináší s sebou i komplikované právní a realizační problémy, neboť *mnoho ACP států se už účastní určitých regionálních integračních seskupení, a EPA se s nimi nutně nemusí kryt*. Takováto situace přirozeně vedla k opozici některých ACP států, které navrhovaly vytvoření jediné rámcové EPA mezi všemi ACP a ES. Takovýto přístup by byl však v rozporu s principem diferenciací stanoveným článkem 2 Cotonou. Komise tedy navrhuje, že během přechodného období by ACP státům měl být ponechán prostor pro konsolidaci svých regionálních integračních seskupení a EPA budou uvedeny až po skončení tohoto období. Po roce 2008 by se regionální seskupení a EPA měly vyvíjet paralelně a jednotlivé EPA by měly

¹⁴⁹ Commission press release, EU adopts new strategy for trade relations with Africa, Caribbean and Pacific countries, Brussels, 17 June 2002, dostupné z: europa.eu.int/comm/trade/bilateral/acp/pr02_0617/htm

¹⁵⁰ Draft ACP guidelines for the negotiations of economic partnership agreements, doc. ACP/61/056/03 Rev. 6 (Brussels, 21 June 2002), dostupné z: www.acpsec.org/gb/council/oriente.html

dosahovat nejvyšší možné míry podobnosti, ale s přihlédnutím na specifika příslušných států a regionu¹⁵¹.

Důvod, proč Komise prosazuje regionální seskupení, souvisí s naplňováním hlavního cíle Cotonou, tedy integrace ACP států do světového hospodářství. Tyto státy nelze z důvodu rozdílné úrovně jejich vyspělosti zapojit všechny najednou, ne stejně rychle a ne hned na světové úrovni. Po vzoru ES je nutné vytvořit nejprve regionální blok a až ten dosáhne jisté úrovně vyspělosti, bude moci obstát ve světovém konkurenčním prostředí.

12. 5. Současný stav vyjednávání EPA

Jednání o EPA byla oficiálně zahájena v září 2002. Ačkoliv je signatářských zemí Cotonou 77, jednání byla zahájena jen se 76 z nich. Členy ACP skupiny jsou rovněž Kuba a Jižní Afrika. Kuba Cotonou nepodepsala. Jižní Afrika se v roce 1997 stala 71. signatářskou zemí Lomé IV a je i signatářem Cotonou. Ale má pouze status tzv. „kvalifikovaného člena“, což znamená, že nemá přístup k finančním nástrojům a preferenčnímu obchodnímu režimu. V roce 1999 uzavřela s EU Dohodu o obchodní a rozvojové spolupráci (Trade, Development and Cooperation Agreement), která byla Radou oficiálně uzavřena v roce 2004 nařízením č. 1934/2004¹⁵². Tato dohoda je ve vztahu speciality ke Cotonou.

Regionální jednání byla zahájena¹⁵³:

- 6. října 2003 se západní Afrikou (*Economic Community of West Africa ECOWAS and Mauritania*),
- 4. října 2003 se střední Afrikou (*Communauté Economique et Monétaire de l'Afrique Centrale or CEMAC+ São Tomé and Príncipe*)
- 7. února 2004 s východní a jižní Afrikou (*ESA, The Southern African Development Community, SADC*),
- 16. dubna 2004 s Karibikem (*Caribbean Forum of ACP states, CARIFORUM*),
- 10. září 2004 s Tichomořím.

12. 6. Nejméně rozvinuté státy

V souladu se článkem 37 odst 9 Cotonou, byl pro NRS ACP vytvořen zvláštní fakultativní režim, v rámci něhož budou tyto státy moci dovážet téměř všechny své výrobky na trhy EU

¹⁵¹ Commission Recommendation for a Council decision authorising the Commission to negotiate Economic Partnership Agreements with the ACP countries and regions, doc. 8098/02 (Brussels, 12 April 2002), 2

¹⁵² Regulation (EC) No. 1934/2004 October 2004

¹⁵³ http://ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/regions/acp/regneg_en.htm

bez jakýchkoliv obchodních omezení, což odpovídá iniciativně EBA¹⁵⁴ zahrnuté do nařízení Rady č. 980/2005 o provedení Všeobecného systému celních preferencí¹⁵⁵. Důležité je, že tento systém je v souladu s právem WTO.

V praxi si tedy NRS budou moci vybrat mezi dohodami o volném obchodu (EPA) nebo EBA. Nicméně na tyto státy bude vyvíjen tlak, aby se připojily k EPA, a to zvláště v situaci, kdy budou obklopeny státy, které členy EPA jsou. Podle Cotonou by pro NRS měla platit jistá diferenciacie i v rámci EPA, ale to samozřejmě neznamená, že pokud se tyto státy budou účastnit EPA, nebude pro ně platit zásada reciprocity.

Celá situace může být dále komplikovaná i tím, že tyto státy jsou mnohdy i členy regionálních integračních seskupení (RIS). Pokud se tedy rozhodnou pro EBA a budou chtít být i členy RIS a toto uzavře EPA s EU, situace bude velmi problematická jak z právního, tak z praktického hlediska. Většina RIS, zvláště v subsaharské Africe¹⁵⁶, jsou celními uniemi. Celní unie má společnou externí obchodní politiku, což znamená ztrátu národní suverenity jejích členů ve vztahu k obchodní politice. Tzn., že EPA umožní vývozu z EU volný přístup na trhy všech členů RIS, včetně jeho nejméně rozvinutých členů. V konečném výsledku to znamená, že NRS, které chtějí i nadále být členy RIS, nemohou využít možnost EBA.

Další možností je, že tyto státy vzdají své členství v RIS, aby mohly mít prospěch z EBA, čímž si budou moci ponechat obchodní překážky ve vztahu k dovozu z EU (na základě doložky nejvyšších výhod WTO). Ať už se NRS rozhodnou pro EPA či EBA, obojí bude znamenat velmi podstatné změny v jejich hospodářství a mezinárodním postavení.

12. 7. Institucionální změny v souvislosti s uzavíráním EPA

V souvislosti s jednáními o EPA a jejich uzavíráním nutně nastanou některé institucionální změny. Na počátku příslušného jednání budou ustaveny tzv. Regionální přípravné síly (Regional Preparatory Task Forces). Pro každou EPA bude vytvořena společná Rada EPA¹⁵⁷ (joint EPA Council), která bude plnit kontrolní funkci ohledně plnění EPA. Jako pomocný orgán Rady EPA může být vytvořen i Společný realizační výbor (Joint Implementation Committee). Na základě článku 38 Cotonou byl vytvořen *ACP-ES Ministerský obchodní výbor* (ACP-EU Ministerial Trade Committee), jehož úkolem je hodnocení vývoje příprav, vedení multilaterálních jednání, posuzování jejich vlivu na rozvoj a obchodní vztahy mezi ACP a EU a vydávání doporučení. Už výše bylo řečeno, že na základě Lomé úmluv byly vytvořeny

¹⁵⁴ ACP-EU Courier, Everything but Arms: free access for imports from Least Developed Countries, No. 186, May/June 2001, dostupné z: http://ec.europa.eu/trade/issues/global/gsp/eba/index_en.htm

¹⁵⁵ Council Regulation (EC) No. 980/2005 adopted on 27 June 2005

¹⁵⁶ CEMAC, COMESA, ECOWAS, SADC, SACU, UEMOA

¹⁵⁷ EU mandát, příloha I, s. 14, bod 8

společné orgány EU a ACP států. V souvislosti s jednáními o EPA vznikly další orgány, což určitě nepovede k transparentnosti a efektivitě rozhodování.

12. 8. Finanční a technická spolupráce

Finanční spolupráce zakotvená v části IV Cotonou nedoznala takových dalekosáhlých změn jako obchodní spolupráce, nicméně došlo k zefektivnění alokace finančních zdrojů. Stejně jako tomu bylo u Lomé úmluv, i Cotonou je podepřena ERF. Cotonou doprovází devátý ERF, v jehož rámci byla přidělena částka 13, 5 miliard Euro na pětileté období 2002-2007. Tato částka se příliš neliší od osmého ERF spojeného s Lomé IV-bis. ACP státy požadovaly vyšší částku, zejména v souvislosti s tak výraznými změnami spolupráce, ale zkušenosti z minulých let, kdy zůstalo „nespotřebováno“ více než 10 miliard Euro, ukázaly, že ACP nejsou schopny absorbovat více financí.

Podle Lomé úmluv, ACP státy dohromady dostaly určitý objem financí z ERF, aniž by existovala jakákoliv pravidla pro jejich rozdělování. V tomto spočívá největší změna Cotonou v oblasti finanční spolupráce, kdy finance z ERF jsou jednotlivým ACP státům rozdělovány podle *kritéria potřeb a zásluh*. Podle článku 3 odst. 1a) přílohy IV Cotonou, potřeby budou posuzovány podle příjmu na hlavu, počtu obyvatel, sociálních indikátorů, zadluženosti státu, vývozních ztrát a závislosti na ziscích z vývozu. Pro NRS, vnitrozemské státy a státy postižené válečnými konflikty, bude platit zvláštní režim. Podle článku 3 odst. 1 b) přílohy IV Cotonou zásluhovost bude posuzována podle vývoje realizace institucionálních změn, schopnost státu využívat vlastní zdroje, snižování chudoby, makroekonomických výsledků aj. Potřeby a zásluhy budou pravidelně monitorovány tzv. hodnotící jednotkou Komise (European Commission's Evaluation Unit¹⁵⁸) v souladu se článkem 5 přílohy V Cotonou. Podle výsledků ročních a meziročních kontrol, může Společenství přehodnotit alokaci přidělených zdrojů, tzn., že v případě neplnění povinností může ACP stát o podporu z ERF i přijít.

Většina pomoci z ERF je poskytována jako grant nebo dlouhodobá nenávratná rozvojová pomoc. Svou roli nadále sehrává Evropská investiční banka, která poskytuje střednědobé a dlouhodobé půjčky soukromému sektoru a kromě toho poskytuje vlastní zdroje na financování větších, většinou veřejných, projektů v ACP státech.

Další změnou v této oblasti je podpora růstu výkonnosti (capacity building) komunitárních organizací a neziskových nevládních organizací ve všech oblastech spolupráce (článek 7 Cotonou). Celá kapitola, tedy články 74 až 78 Cotonou, je věnována investicím a podpoře rozvoje soukromého sektoru. Priorita rozvoje soukromého sektoru se odráží i ve skutečnosti,

¹⁵⁸ http://ec.europa.eu/europeaid/index_en.htm

že soukromé společnosti států ACP jsou oprávněny získávat finanční pomoc podle článku 58 Cotonou, což souvisí se základním principem rozšiřování subjektů účastných na spolupráci podle článku 2 Cotonou. Podle článku 2 přílohy II Cotonou byla vytvořena Investiční služba (Investment Facility), jejímž úkolem je poskytování rizikového kapitálu a běžných půjček podnikům ACP.

Zároveň byly zrušeny systémy STABEX A SYSMIN, které vznikly v rámci Lomé úmluv. Příloha II Cotonou obsahuje ustanovení zakládající nový finanční nástroj, tzv. systém FLEX, jehož cílem je financování krátkodobého kolísání vývozních zisků¹⁵⁹.

---

¹⁵⁹ Proposal for a Council Decision on the position to be adopted by the Community within the ACP-EC Council of Ministers regarding the revision of the terms and conditions of financing for short-term fluctuations in the export earnings (Annex II of the ACP-EU Partnership Agreement signed in Cotonou (COM/2004/0068 final))

13. Úmluva z Cotonou vs. právo WTO

Výše bylo vysvětleno, že jednou z hlavních příčin toho, že bylo nutné Lomé systém přehodnotit, byl jeho nesoulad s právem WTO a tudíž bylo nutné žádat o ne příliš jisté výjimky. Otázkou je, podařilo se v případě Cotonou úmluvy dosáhnout takových změn, aby systém spolupráce EU a ACP byl kompatibilní s právem WTO?

Článek 34 odst. 4. Cotonou zdůrazňuje, že „systém spolupráce má být implementován v souladu s ustanoveními WTO, včetně ustanovení o zvláštním a rozdílném zacházení, s ohledem na společné zájmy stran a jejich stupeň vývoje“. Strany se podle článku 36 Cotonou rovněž zavazují uzavřít obchodní ujednání, která budou v souladu s WTO, a postupně odstraňovat obchodní bariéry mezi sebou.

Během přechodného období 2000-2008 zůstává nereciproční preferenční systém Lomé v platnosti, a protože není vytvořena zóna volného obchodu podle článku XXIV GATT, je tedy stále v rozporu s právem WTO. V banánových konfliktech mezi EU a USA EU argumentovala, že preferenční systém Lomé neporušuje právo WTO, protože výjimka udělená v roce 1994, která se vztahovala ke článku I odst. 1 GATT, je postačující. Podle EU nebylo nutné mít výjimku i ze článku XXIV GATT. Článek XXIV GATT umožňuje výjimku ze zásady nediskriminace mezi členy WTO (most favoured nation) zakládající se na vytvoření zón volného obchodu nebo celních unií, ale za předpokladu, že cla a ostatní překážky obchodu jsou odstraněna u obou/všech partnerů těchto ujednání. EU zastávala názor, že na své straně obchod s ACP státy liberalizovala a tedy článek XXIV neporušuje a na straně států ACP je nutné uplatnit článek XXXVI odst. 8 GATT, na jehož základě bude možné ponechat na straně ACP států celní bariéry v platnosti. Orgán pro řešení sporů WTO však s těmito argumenty obhajujícími legalitu Lomé režimu nesouhlasil. Nebylo tedy možné očekávat, že by model Lomé uplatňovaný po roce 2000 mohl být pokládán za legální bez další výjimky. Společenství tedy požádalo o další výjimku v únoru 2000. Tato žádost byla podána velmi pozdě, když zvažíme, že platnost výjimky pro Lomé IV skončila 29. února 2000 a podle článku IX odst. 3 Dohody o založení WTO může rozhodnutí o další výjimce trvat až 90 dní. Nicméně další výjimka byla udělena na Ministerské konferenci v Doha v roce 2001, a to až do skončení přechodného období. Opět se tato výjimka týká jen článku I GATT, nikoliv článku XIII či XXIV.

Jak už bylo výše řečeno, konečným cílem jednání během přechodného období je *vytvoření EPA*. Z pohledu práva WTO jde v podstatě o vytvoření zón volného obchodu mezi EU a skupinami ACP států v souladu s článkem XXIV GATT. Není pravděpodobné, že by se podařilo plně dojednat tyto zóny volného obchodu v momentě účinnosti EPA v lednu 2008.

Spíše se počítá s použitím článku XXIV odst. 5 písm. c) GATT, který umožňuje vytvoření prozatímních dohod o vytvoření zón volného obchodu za předpokladu, že tyto prozatímní dohody obsahují ustanovení o rozvrhu vytváření zón volného obchodu v „přijatelném časovém období“¹⁶⁰. Co je myšleno pod pojmem „přijatelné časové období“ bylo vyjasněno v Dohodě o interpretaci článku XXIV GATT 1994¹⁶¹, která stanoví, že přijatelné časové období může jen výjimečně a v odůvodněných případech přesáhnout 10 let.

Aby byly splněny podmínky článku XXIV odst. 8 GATT, musí být v každé zóně volného obchodu vytvořené prostřednictvím EPA odstraněna cla a jiná omezující opatření (s určitými výjimkami) pro podstatnou část obchodních vztahů mezi Společenstvím na jedné straně a ACP státy na straně druhé. Nicméně článek XXIV dále nestanoví, co je myšleno „podstatnou částí obchodních vztahů“, a proto zůstává nejisté, co všechno musí zóna volného obchodu pokrývat.

Mnoho autorů zastává názor, že do EPA by měla být zahrnuta „klauzule o slučitelnosti s právem WTO“. Orgány WTO budou přezkoumávat soulad EPA s článkem XXIV GATT. Pokud dojdou k závěru, že EPA nejsou v souladu s článkem XXIV, Společenství nebude moci ponechat EPA v platnosti (článek XXIV odst 7 písm. b) GATT). V této situaci by existovaly dva odporující si závazky Společenství: na jedné straně by existoval závazek ES vůči státům ACP na základě EPA, na druhé straně povinnost dodržovat článek XXIV GATT. Tento konflikt závazků by mohl být vyřešen vložení klauzule o slučitelnosti s WTO, která by stanovila, že v případě shledání nesouladu EPA s právem WTO, buď bude platnost EPA automaticky ukončena, nebo společný orgán vytvořený na základě EPA bude oprávněn upravit ustanovení EPA tak, aby byly v souladu s právem WTO, jak jej interpretoval orgán WTO.

Z výše uvedeného vyplývá, že EPA budou muset obsahovat ustanovení o recipročním úplném odstranění obchodních překážek ve vztahu k podstatné části obchodních vztahů. K odstranění těchto překážek by mělo dojít nejpozději na konci přechodného období deseti, maximálně dvanácti let od účinnosti EPAs v roce 2008. Tzn. že ACP státy, které budou smluvními stranami EPA, budou muset poskytnout plnou reciprocitu vůči ES v roce 2018, popř., 2020. V současné době probíhají jednání o EPA, ale zda státy ACP budou schopny během jedné dekády plně otevřít své trhy pro výrobky pocházející s EU, to ukáže až čas.

Státy ACP, které se necítí být na dostatečné úrovni k uzavření EPA a současně nejsou NRS, si mohou zvolit „alternativní ujednání“. Podle článku 37 odst. 6 Cotonou tato nová ujednání musí být ekvivalentní situaci příslušného ACP státu v rámci Lomé IV a navíc musí

¹⁶⁰ „within a reasonable length of time“

¹⁶¹ OJ 1994 L 336/16; dostupné z: http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/10-24.pdf

být samozřejmě v souladu s pravidly WTO. Výše bylo uvedeno, že v úvahu připadá zahrnutí těchto států do Všeobecného systému celních preferencí (GSP).

Rozhodnutím smluvních stran GATT z 25. června 1971 o Všeobecném systému preferencí byla vytvořena výjimka z článku I GATT na desetileté období za účelem implementace systému všeobecných nerekipročních a nediskriminačních preferencí rozvinutými státy ve prospěch rozvojových států. Toto rozhodnutí po uplynutí jeho platnosti už nebylo obnoveno, protože v roce 1979 bylo přijato rozhodnutí o „Rozdílném a výhodnějším zacházení, reciprocitě a zapojení rozvojových států“, *tzv. zmocňovací klauzule 1979 (enabling clause)*¹⁶², která opravňuje rozvinuté státy k zavedení preferenčních celních režimů vůči produktům pocházejícím z rozvojových států v souladu s Všeobecným systémem preferencí¹⁶³.

Na základě těchto rozhodnutí Společenství vytvořilo od roku 1971 GSP, který je pravidelně obnovován a upravován. V současné době platí nařízení č. 980/2005. Protože GSP je založeno na zmocňovací klauzuli, která stanoví výjimku z článku I GATT, Společenství může pod GSP zahrnout všechny ACP státy, které nechtějí uzavřít EPA a nejsou NRS, aniž by tím porušovalo ustanovení WTO.

Nevýhodou GSP je, že se jedná o jednostranný systém obchodních preferencí poskytnutý ES bez jakýchkoliv smluvních závazků vůči státům ACP. Pro ACP státy nejistota a tím i neatraktivnost tohoto systému spočívá v možnosti ES jednostranně tento systém vypovědět.

Dalším nedostatkem GSP pro ACP státy je, že nepokrývá produkty v takovém rozsahu jako Lomé IV. Ve vztahu k WTO tato situace není problematická, protože s ACP státy se bude zacházet stejně jako s jinými rozvojovými státy zahrnutými do komunitárního režimu GSP. Problém spočívá ve článku 37 odst. 6 Cotonou, podle něhož tato nová ujednání musí zakládat stejnou úroveň preferencí jako Lomé IV. Z tohoto důvodu byl nařízením Rady č. 980/2005 rozšířen okruh produktů, na které se vztahuje preferenční režim GSP. Kdyby komunitární GSP rozšířilo preference jen pro země ACP, jednalo by se o porušení principu WTO o nediskriminaci mezi rozvojovými státy v rámci GSP.

Pro nejméně rozvinuté státy byl vytvořen bezcelní režim pro téměř všechny výrobky dovážené na trhy EU. Tato iniciativa EBA je v souladu se zmocňovací klauzulí 1979, která podle článku 2 písm. d) umožňuje „vytvoření zvláštních režimů pro nejméně rozvinuté z rozvojových států v rámci obecných a zvláštních opatření pro rozvojové státy“. V kontextu Cotonou úmluvy bylo vloženo ustanovení o bezcelním přístupu téměř všech výrobků pocházejících z NRS

---

¹⁶² Decision as of 28 November 1979 on „Differential and More Favourable Treatment, Reciprocity and Fuller Participation of Developing Countries“

¹⁶³ zmocňovací klauzule, odst. 2 písm. a)

možné jen proto, že Cotonou už neobsahuje článek podobný nediskriminačnímu článku 174 odst. 2 písm b) Lomé IV, který zakazoval rozdílné zacházení s jednotlivými státy ACP v oblasti obchodu.

Závěr

Otevření trhu mezi členy EU před 50 lety přineslo prosperitu všem členským státům. EU proto usiluje o liberalizaci světového trhu, aby ze stejných výhod mohli těžit i občané jiných zemí, rozvinutých i rozvojových. Zvýšení objemu ochodu přispívá k růstu světových ekonomik, což přináší výhody všem. Globalizace v tomto ohledu může mít příznivý ekonomický dopad na světové hospodářství, včetně hospodářství rozvojových zemí. To je také důvodem proč EU otevírá své trhy jak se zbožím, tak se službami. Rozvojovým zemím pomáhá jednak umožněním snadného přístupu na trhy EU a poskytuje jim určité přechodné období, během kterého mohou tyto země své trhy chránit proti dovozu z EU.

Strategie EU vůči ACP státům však v minulosti příliš úspěšná nebyla. Tyto státy zaujímaly na evropských trzích stále menší a menší podíl dovozu a dostávaly se tak stále více na okraj světového hospodářství. Z těchto důvodů musela EU přehodnotit svou strategii vůči ACP zemím, mj. i tím že se nyní soustřeďuje na zlepšování jejich infrastruktury, produkčních možností a zefektivnění veřejné správy a institucí. V podstatě se EU snaží zkombinovat obchod a pomoc novým způsobem prostřednictvím nové generace „dohod o hospodářském partnerství“ („economic partnership agreements“), tedy dohod o vytvoření oblastí volného obchodu, které jsou v současné době postupně uzavírány s ACP státy. Cílem těchto dohod je integrace jednotlivých ACP zemí v regionální seskupení, což je jen předstupněm jejich globální integrace. Současně EU zachovává otevřenost svých trhů pro tyto země.

Nicméně, solidarita, pomoc a boj proti chudobě je jedna věc, ale nelze zcela opomenout praktické důvody, které EU měla pro přehodnocení těchto vztahů. Z právního hlediska ke změně byla „donucena“ WTO. V oblasti mezinárodního obchodu, kde existuje systém vynucování mezinárodních závazků, nebylo možné už déle tolerovat porušování těchto závazků ze strany EU, na kterou byl v tomto ohledu vyvíjen mezinárodní tlak jak ze strany rozvinutých, tak ze strany rozvojových států, které byly jednáním EU poškozovány. Systém miliardových finančních „injekcí“ přestali tolerovat i vlastní občané EU, protože je jasné, že tyto dotace plynou z kapsy každého z nás a je přirozené, že když už občané „platí“, tak očekávají určitý pokrok, kterého se v případě ACP států nedostávalo. Navíc se v posledním desetiletí značně změnila mezinárodní situace, kdy EU a USA přestávají být jedinými významnými hráči na mezinárodním poli a musí hledat cesty jak si toto postavení uchovat. EU se proto zaměřila na jiné oblasti spolupráce, které jsou pro EU ekonomicky výhodnější, a nemá ani vůli ani finance jednostranně podporovat nefungující systém. Je v zájmu samotné EU, aby ekonomiky jejich smluvních partnerů začaly růst, protože jejich růst podporuje růst

evropské, v poslední době stagnující, ekonomiky, což potřebuje pro udržení svého postavení na mezinárodním poli.

Dá se předpokládat, že po otevření svých trhů se ACP státy budou potýkat s mnoha problémy, ale postupné otevírání trhů je jediným způsobem, jak tyto státy integrovat do světového hospodářství, aby mohly těžit z výhod globalizace. Rostoucí ekonomika a liberalizace těchto států pak povede k jejich politické a sociální stabilitě, zlepšování životních podmínek, větší zaměstnanosti, gramotnosti, ochraně lidských práv a životního prostředí.

Systém Lomé se ukázal být nevyhovující až po 25 letech své existence. Nový systém spolupráce vytvořený úmluvou z Cotonou je účinný teprve pár let, zatím funguje na „prozatímním základě“ a pracuje se na vytvoření oblastí s liberalizovanými vztahy. Vyjednávání doposud pokračuje relativně zdárně, ale otázkou je, zda se podaří jednání dokončit podle plánu do ledna 2008. Současně probíhají jednání na poli WTO. Doha kolo skončilo nezdarem, až na pár výjimek nebyla přijata zásadnější rozhodnutí, ale i zde se horlivě vyjednává a otázkou je, jak se budou vyvíjet vztahy ACP a EU, pokud budou změněna mezinárodní pravidla, kterým se už teď EU musí podřídit. Rozvoj a pomoc méně rozvinutým státům je dlouhodobou záležitostí, bohužel s velmi pomalým pokrokem. Zda bude Cotonou systém úspěšný bude znovu záviset na mnoha vzájemně propojených faktorech, úsilí EU, ale zvláště na tom, jak si budou počínat ACP státy. Po mnoha letech značné pasivity z jejich strany, se budou muset aktivně zapojit. Cotonou úmluva zůstane v platnosti po 20 let. Věřím, že až po uplynutí její platnosti dojde k dalšímu bilancování „co dál“, bude možné konstatovat „jen tak dál“.

Příloha č. 1: vývoj vztahů EU-ACP v číslech

Partnerství mezi EU a ACP státy				
Rok	Úmluva	Počet států		Podpora z Evropského rozvojového fondu, v milionech Eur
		ACP	Evropa	
1957	Asociační systém			569,4
1963	Yaoundé I	18	6	730,4
1969	Yaoundé II	18	6	887,3
1975	Lomé I	46	9	3.053,3
1980	Lomé II	58	9	4.707,0
1985	Lomé III	65	10	7.882,6
1990	Lomé IV	68	12	11.583,0
1995	Lomé IV bis	71	15	13.151,1
2000	Cotonou	77	15	14.300,0

Příloha č. 2: 77 států ACP, které ratifikovaly Úmluvu z Cotonou

Afrika	Karibik	Tichomoří
Angola	Antigua a Barbuda	Cookovy ostrovy
Benin	Bahamy	Federativní státy Mikronésie
Botswana	Barbados	Fidži
Burkina Faso	Belize	Kiribati
Burundi	Dominika	Marshallovy ostrovy
Kamerun	Dominikánská republika	Nauru
Kapverdy	Grenada	Niue
Středoafriická republika	Guyana	Palau
Čad	Haiti	Papua Nová Guinea
Komory	Jamaika	Samoa
Kongo	Svatý Kryštof a Nevis	Šalamounovy ostrovy
Kongo (Zair)	Svatá Lucie	Východní Timor
Džibutsko	Svatý Vincenc a Grenadiny	Tonga
Rovníková Guinea	Surinam	Tuvalu
Eritrea	Trinidad a Tobago	Vanuatu
Etiopie		
Gabon		
Gambie		
Ghana		
Guinea		
Guinea Bissau		
Pobřeží Slonoviny		
Keňa		
Lesotho		
Libérie		
Madagaskar		
Malawí		
Mali		
Mauretánie		
Mauritius		
Mozambik		
Namibie		
Niger		
Nigerie		
Rwanda		
Sv. Tomáš		
Senegal		
Seychely		
Siera Leone		
Somálsko		
Súdán		
Svazijsko		
Tanzánie		
Togo		
Uganda		
Zambie		
Zimbabwe		

Příloha č. 3**40 nejméně rozvinutých ACP států (Úmluva z Cotonou, příloha IV, článek 1):**

Angola	Guinea	Sv. Tomáš
Benin	Guinea Bissau	Sierra Leone
Burkina Faso	Haiti	Šalamounovy ostrovy
Burundi	Kiribati	Somálsko
Kapverdy	Lesotho	Súdán
Středoafriická republika	Libérie	Tanzánie
Čad	Malawi	Tuvalu
Komory	Mali	Togo
Kongo	Mauretánie	Uganda
Džibutsko	Madagaskar	Vanuatu
Rovníková Guinea	Mozambik	Zambie
Eritrea	Niger	Zimbabwe
Etiopie	Rwanda	
Gambie	Samoa	

15 vnitrozemských ACP států (Úmluva z Cotonou, příloha IV, článek 3):

Botswana	Etiopie	Svazijsko
Burkina Faso	Lesotho	Uganda
Burundi	Malawi	Zambie
Středoafriická republika	Mali	Zimbabwe
Čad	Niger	
	Rwanda	

26 ostrovních ACP států (Úmluva z Cotonou, příloha IV, článek 5):

Antigua a Barbuda	Jamaika	Svatý Tomáš
Bahamy	Kiribati	Seychely
Barbados	Madagaskar	Šalamounovy ostrovy
Kapverdy	Mauritius	Tonga
Komory	Papua Nová Guinea	Trinidad a Tobago
Domonoka	Svatý Kryštof a Nevis	Tuvalu
Dominikánská republika	Svatá Lucie	Vanuatu
Fidži	Svatý Vincenc a	
Grenada	Grenadiny	
Haiti	Samoa	

Résumé

The European Union is the world's biggest international trader and most generous provider of aid for developing countries. It has a population of almost 500 million, but it generates one quarter of global wealth. It spends hundreds of millions of Euro on assistance projects in all five continents, whereby it becomes the biggest donor of aid in the world. It maintains relations with most countries and regions in the world through common commercial policy, development cooperation and cooperation agreements.

The agreements concluded between EU and its partners concern trade and traditional financial and technical cooperation, but also economic and other reforms. These agreements shape framework for political dialogue and in most cases they include a clause that enables the EU to suspend, partly or completely, provided aid in case of human rights violations.

The common commercial policy is very closely related to the development policy, because the EU carries part of the responsibility for aiding developing countries and their integration to the world economy. Trading with these countries stimulates their economic growth and production and thereby leads to political, economic and social stability. Since 1971 the EU provides General system of preferences whereby it eliminates customs duties and quotas for imports coming from developing countries. Moreover, within the "Everything but arms initiative", created in 2001, it provides special treatment for least developed countries. These have a free access to European markets of all products except for arms.

The EU maintains special relations with 79 countries of Africa, Caribbean and Pacific (so called ACP Group of countries) since 1975. These were considered a model of aiding developing countries by developed countries. However, on the eve of new millennium, these relations had to be reconsidered. They did not bring the expected results, the developing partners stayed on the margin of the world's economy. At the same time the international situation has considerably changed in last two decades. The analysis of these relations, reasons for change, positives and negatives of the former and new regulation are the objectives of my work.

Nevertheless, these relations have to be considered in a broader international, legal, political and economic context. The EU is no more an independent trader. It is a member of the WTO and therefore has to conform to its rules.

Before analyzing the ACP-EU relations as such, I'm explaining how the relations with developing countries are regulated within the WTO, because the relations of the EU have to be WTO compatible. The WTO agreements contain provisions for special and differential treatment of the developing and least developed countries. These provisions provide for longer time periods and more flexibility in implementing the WTO agreements and they also

provide for obligations of the developed countries towards the developing countries. The most important is the enabling clause 1979, which enables the developed countries to create preferential regimes for products originating in developing countries. The enabling clause also contains provisions for the least developed countries. It is a legal base for preferential regime of the EU, currently regulated by Council regulation No. 980/2005, and for “Everything but arms” initiative benefiting the least developed countries. It is important to understand this problem so as to understand the possible compatibility of the Cotonou Agreements with the WTO law.

The WTO Agreements also permit waivers from its rules. These waivers were crucial for existence of the Lomé conventions, because otherwise the whole system would be in breach of the WTO rules.

It is also important to understand the relations between WTO and EU and between WTO law and EU law. While international agreements entered into by the EU can have a direct effect in EU law, the European Court of Justice consistently refuses to grant direct effect of the WTO Agreements in EU legal order.

The Treaty Establishing the European Community does not specify the division of powers between EC and its member states in external relations. This division is mostly derived from the ECJ rulings. The powers of the EC to enter into international agreements are either express powers explicitly provided for in the EC Treaty, or implied powers, created by the ECJ. Implied powers are based on the doctrine of parallelism, which states that as long as there are internal powers of the EC, it has parallel powers in the international field. When it occupies the internal sphere, it can act externally in the same area. The powers together are so called exclusive powers of the EC. In areas of exclusive powers only EC can act and the member states are excluded from dealings with third countries. But the EC has exclusive powers only in some areas. In some of them, it, nevertheless, shares the powers to enter into international agreements with member states. In this case the international agreements are called mixed agreements and these are most commonly used in relations with developing countries. From the point of view of the third country these agreements are classical agreements of the international law. In the EU law they have a special position. Nevertheless also these mixed agreements fall within a category of EC international agreements and generally they have a direct effect in EC law. They form an integral part of the EC law.

As said above, most international agreements with developing countries are based on the common commercial policy and development cooperation. It is important to understand these two policies as well. While the common commercial policy falls within the exclusive

competence of the EC, the development policy area is shared with member states. A common instrument of these policies is the Generalized System of Tariff preferences, based on the exception from the most favoured nation principle of the WTO, thus based on the enabling clause. Currently this system is regulated by the Council regulation No. 980/2005. It provides for three regimes for developing countries. Besides the general arrangement, it also regulates special regime for sustainable development and good governance of vulnerable countries, and special regime for least developed countries. It is important to understand this problem, because the Generalized System of Tariff Preferences is one of the options within Cotonou agreement.

In the second part of my work I specifically analyze the ACP –EU relations. First of all I very briefly describe a historical development of these relations. Starting in 1957 with the signature of the Rome Agreement, these relations were regulated by Yaoundé conventions in 60's and from 1975 by four successive Lomé conventions. The fourth Lomé convention has expired in 2000, which was a reason for reconsidering these, not very satisfactory, relations.

The Lomé conventions were based on unilateral preferential concessions for the ACP partners. This system, however, led to more independence of these countries on EU, no diversification of their economies, no economical growth, more poverty and social problems, instability in the region and non-integration of developing countries into world economy.

However, there were more reasons for reconsidering this system. The international situation has changed also for the EU; more economic and political factors influenced the EU's position on the international field. First of all the WTO created more effective Dispute Settlement System. Especially after Banana conflicts the EU realized that the Lomé system cannot remain in violation of WTO rules. The EU has also focused on Central and East European countries and thus funds for ACP countries were redirected to this area. For maintaining its strong international position, the EU has to search for fast growing markets to be able to compete with other growing international players. There were also internal factors influencing the ACP-EU relations, such as EU enlargement, Commission's reforms and deepening of European integration.

In 2000 a new Cotonou Agreement was concluded and brought some major changes to the cooperation scheme with ACP countries. It tries to integrate the ACP countries into world's economy through creation of European Partnership Agreements (EPAs). In principle these create free trade areas between EU and groupings of ACP countries. These should become effective no later than in January 2008 and are compatible with Article XXIV of GATT. In case the ACP countries do not feel to be in position to conclude EPAs, they can

opt for being included into Generalized System of Preferences. The Cotonou Agreement contains provisions for the least developed countries, which do not have to conclude EPAs and can import their products within “Everything but arms” initiative.

The Cotonou agreement is based on differential treatment of each ACP country and financial and technical aid is provided on individual basis according to needs and performance of the ACP country.

The Cotonou Agreement is expected to be WTO compatible. However, the time will show whether this objective was reached, especially as new changes to WTO rules are currently being negotiated.

The effectiveness of Cotonou Agreement is planned for 20 years. By that time we will be able to analyze the success of this new system.

Použitá literatura

Knížní publikace:

- Baar, V. Vnější vztahy Evropské unie – 1. díl – africké, karibské a tichomořské. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2003
- Cihelková, E. Vnější ekonomické vztahy Evropské unie. Praha: C.H. Beck, 2003
- Cottier, T., Oesch, M. International Trade Regulation. Berne: Staempfli Publishers Ltd., 2005
- De Búrca, G., Scott, J. (eds) The EU and the WTO, Legal and Coinstitutional Issues. Oxford: Hart Publishing, 2001
- Chalmers, Szyszczak. European Union Law, Volume II: Towards a European Policy? Aldershot: Ashgate Publishing Co., 1998
- Macleod, I., Hendry, I., Hyett S. The External Relations of the European Communities: A Manual of Law and Practice. Oxford: OUP, 1996
- Mc Goldrick, D. International Relations of the EU. Longmans, 1997
- McQueen, M. Lomé Versus Free Trade Agreements: The Dilemma Facing the ACP Countries. Oxford: Blackwell Publishers Ltd., 1998
- Rozehnalová, N. Právo mezinárodního obchodu. Brno: Masarykova univerzita, 2001
- Rozehnalová, N., Týč, V. Vnější obchodní vztahy Evropské unie. Brno: Masarykova univerzita, 2006
- Snyder, F. New Directions in EC Law. London: Weidenfeld and Nicolson, 1990
- Svoboda, P. Právo vnějších vztahů Evropské unie. Praha: Linde, 1999
- Týč, V. O vnitrostátní přímé závaznosti mezinárodních smluv. Brno: MU, 1996
- Týč, V. Základy práva EU pro ekonomy, 4. vyd. Praha: Linde, 2004

Články v periodickém tisku a příspěvky ve sbornících:

- A world player, The European Union's external relations, Europe on the move, European Commission, Directorate General for Press and Communication, 2007, dostupné z: <http://ec.europa.eu/publications/booklets/move/47/en.doc>
- Allen, D., Smith, M. External Policy Developments. JCMS, 2003, č. 41, s 97-114
- Arts, K. International Trade ACP-EU Relations in a New Era: the Cotonou Agreement, CMLRev, 2003, č. 40, s. 95-116
- Babarinde, O., Faber, G. From Lomé to Cotonou: Business as Usual? European Foreign Affairs Review, 2004, č. 9, s. 27-47
- Bartels, L. The WTO Enabling Clause and Positive Conditionality in the European Community's GSP Program, Journal of International Economic Law 6(2), Oxford University Press 2003, s. 507-532
- Bartels, L. The WTO Enabling Clause and Positive Conditionality in the European Community's GSP Program. Journal of International Economic Law, 2003, č. 6(2), s. 507-532
- Bjornskov, Ch., Lind, K.M. Where do Developing Countries Go After Doha? An Analysis of WTO Positions and Potential Alliances. Journal of World Trade, 2002, č. 36(3), s. 543-562
- Busch, M.L., Reinhardt, E. Developing Countries and General Agreement on Tariffs and Trade/ World Trade Organization Dispute Settlement. Journal of World Trade, 2003, č. 37(4), s. 719-735
- Cremona, M. External Relations of the EU and the Member States: Competence, Mixed Agreements, International Responsibility, and Effects of International Law. EUI Working Paper LAW No. 2006/22
- Dashwood, A. The Limits of European Community Powers. ELRev, 1996, č. 21(7), s. 113-28
- Dearden, S., Salama, C.M. The New EU ACP Partnership Agreement. Journal of International Development, 2002, č. 14, s. 899-910
- Desta, M.G. EC-ACP Economic Partnership Agreements and WTO Compatibility: An Experiment in North-South Inter-regional Agreements? CMLRev, 2006, č. 43, s. 1343-1379
- Dos Santos, N.B., Cunha, R. Generalized System of Preferences in General Agreement on Tariffs and Trade/ World Trade Organization: History and Current Issues. Journal of World Trade, 2005, č. 39(4), s. 637-670
- Footer, M.E. Developing Country Practice in the Matter of WTO Dispute Settlement. Journal of World Trade, 2001, č. 35(1), s. 55-98
- Forwood, G. The Road to Cotonou: Negotiating a Successor to Lomé. Journal of Common Market Studies, 2001, č. 39(3), s. 423-442
- Forwood, G. The Road to Cotonou: Negotiating a Successor to Lomé. Journal of Common Market Studies, 2001, č. 39(3), s. 423-442

- Gagliardi, A.F. The Right of Individuals to Invoke the Provision of Mixed Agreements before the National Courts: A New Message from Luxembourg. *ELRev*, 1999, s. 276
- Hart, M., Dymond, B. Special and Differential Treatment and the Doha „Development“ Round. *Journal of World Trade*, 2003, č. 37(2), s. 395-415
- Huber, J. The Past, Present and Future ACP-EC Trade Regime and the WTO, *EJIL*, 2000, č. 11(2), s. 427-438
- Cheyne, I. International Agreements and the European Community Legal System. *ELRev*, 1994, č. 19(6), s. 581-598
- Ismail, F. How Can Least-Developed Countries and Other Small, Weak and Vulnerable Economies Also Gain from the Doha Development Agenda on the Road to the Hong Kong? *Journal of World Trade*, 2006, č. 40(1), s. 37-68
- Mukerji, A. Developing Countries and the WTO, Issues of Implementation. *Journal of World Trade*, 2000, č. 34(6), s. 33-74
- O'Neill, M. On the Boundary Clash between EC Commercial Law and WTO Law. *Legal Issues of Economic Integration*, 2005, č. 32(1), s. 65-86
- Pescatore, P. The Doctrine of Direct Effect – An Infant Disease of Community Law. *ELRev*, 1983, č. 8, s. 171-4
- Pescature, P. Opinion 1/94 on conclusion of the Euro Agreement. Is there an Escape from a Programmed Disorder? *CMLRev*, 1999, č. 36, s. 387-405
- Pritzkow, T. EU relations with the ACP Group of States. Commercial Publisher and Media, ProQuest Information and Learning, 2005
- Pritzkow, T. External Trade Policy. Commercial Publisher and Media, ProQuest Information and Learning, 2005
- Ramses, W. The Inside Looking Out: Consistency and Delimitation in EU External Relations. *CMLRev*, 2000, č. 37, s. 1135-1171
- Rosas, A. The European Union and Mixed Agreements, in: *The General Law of E.C. External Relations*, ed. Dashwood, A., Dillion, C., London: Sweet & Maxwell, 2000
- Sack, J. The European Community's Membership of International Organizations, *CMLR*, 1995, č. 32, s. 1227-56
- Schermers, H. A. Typology of Mixed Agreements, in *Mixed Agreements*, ed. O'Keeffe, D., Schermers, H.G. Kluwer, Deventer, 1983
- Simmonds, K.R. The Fourth Lomé Convention. *CMLRev*, 1991, č. 28, s. 521-547
- Simmonds, K.R. The Lomé Convention and the new international economic order. *CMLRev*, 1976, č. 13, s. 315-334
- Simmonds, K.R. The Lomé Convention: Implementation and renegotiation. *CMLRev*, 1979, č. 16, s. 425-452
- Simmonds, K.R. The Second Lomé Convention: The innovative features. *CMLRev*, 1980, č. 17, s. 99-120
- Simmonds, K.R. The Third Lomé Convention. *CMLRev*, 1985, č. 22, s. 389-420
- Smith, F. Renegotiating Lome: the impact of the WTO on the European Community's development policy after the Bananas Conflict, *ELRev*, 2000, s. 247
- Snyder, F. The Gatekeepers: The European Courts and the WTO Law. *CMLRev*, 2003, č. 40, s. 113-167
- Svoboda, P. Ke vztahu mezinárodních závazků EU a jejích členských států. Dostupný z: <http://www.ipravnik.cz/ipravnik/ipravnik.nsf/0/0B1897FA1A2947E1C1256FF00047ED3B>
- Temple Lang, J. The ozone Layer Convention: A New Solution to the Question of Community Participation in „Mixed“ International Agreements. *CMLR*, 1986, č. 23, s. 157-76
- Van den Broek, N. The Legal Persuasion, Political Realism and Legitimacy: The European Court's Recent Treatment of the Effect of WTO Agreements in the EC Legal Order. *Journal of International Economic Law*, 2001, s. 411-440
- Weiler, J. The External Legal Relations of Non-Unitary Actors: Mixity and the Federal Principle, in *Mixed Agreements*, ed. O'Keeffe, D., Schermers, H.G., Kluwer, 1993
- Winters, L.A. EU's Preferential Trade Agreements: Objectives and Outcomes, in: *The External Economic Dimension of the European Union*, ed. van Dijck, P., Faber, G., The Hague: Kluwer Law International, 2000, s.195–223

Judikáty:

- Case 12/86 *Demirel v Stadt Seggäubisch Gmund* (1987) ECR 3719
- Case 804879, *Commission v UK* (1981) ECR 1045
- Case 104/81, *Hauptzollamt Mainz v Kupfenberg* (1982) ECR 3641
- Case 181/73 R. *et V. Haegeman v. Belgian State* (1974) ECR 449
- Case 22/70 *Commission v. Council (ERTA)* (1971) ECR 263, (1971) CMLR 335
- Case 70/87, *Fédiol v. Commission* (1989) ECR 1781
- Case C-13/00, *Commission v. Ireland*, 27 November 2001
- Case C-149/96 *Portugal v. Council*, (1999) ECR I-8395
- Case C-177/96 *Banque Indosuez* ECR I-5659
- Case C-280/93 *Germany v Council* (1994) ECR-I 4973
- Case C-286/90 *Poulsen* [1992] ECR I-6048
- Case C-467/98 *Commission v Denmark* [2002] ECR I-9519
- Case C-53/96, *Hermes International v. FHT Marketing Choice BV* (1998) ECR I-3603-6
- Case C-61/94 *Germany v. Commission* (1996) ECR I-3989
- Case C-69/89, *Nakajima All Precision v. Council* (1991) ECR I-2069
- Case C-89/99, *Schieving-Nijstad vof and Others v. Robert Groeneveld* (2001) ECR I-5851
- Case T-230/97, *Comafria SpA adn Dole Fresh Fruit Europe Ltd et Co v. Commission* (1997) ECR II-3031
- Case T-521/93, *Atlanta and Others v. European Community* (1996) ECR II-1707
- Joined Cases 21-24/72, *International Fruit Comapny NV and others v. Produktschap voor Groenten en Fruit* (1972) ECR 1219
- Joined Cases 3,4 and 6/76 *Kramer and Others* (1976) ECR 1279
- Joined Cases C-300/98, *Parfums Christian Dior SA v. Tuk Consultancy BV and C-392/98, Ascco Gerüste GmbH, Rob van Dijk v. Wilhelm Layher GmbH et Co KG, Layher BV*, (2000) ECR I-11307
- Joined Cases C-364 & 365/95, *T. Port GmbH et Cp v. Hauptzollamt Hamburg-Jonas*, (1998) ECR I-1023
- Opinion 1/03 *on the competence of the Community to conclude the new Lugano Convention on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters*, [2006] ECR 0000
- Opinion 1/75 *Re the OECD Understanding on a Local Cost Standard* (1976) 1 CMLR 85
- Opinion 1/76 *Re: Agreement establishing an European Laying-ip Fund for Inland Waterway Vessels* (1977) ECR 741
- Opinion 1/78 *Re the Draft International Agreement on Natural Rubber* (1979) ECR 2071, (1979) 3 CMLR 39
- Opinion 1/91 *Re the Draft Agreement on the European Economic Area* (1991) 1 CMLR 245
- Opinion 1/92 *Re the Revised Draft Agreement on the EEA* (1992) ECR I-2821, (1992) 2 CMLR 217
- Opinion 1/92 *Second EEA Opinion*, (1992) ECR I-2821
- Opinion 1/94 *Re Creation of WTO*, 1995 I CMLR 205
- Opinion 2/2000 *Re Cartagena Protocol* [2001] ECR I-9713
- Opinion 2/91 *Re ILO convention 170*, 1993 ECR I-1061
- Opinion 2/92 *Re OECD national treatment instrument*, 1995 ECR I-525
- Posudek ESD č. 2/94 ze dne 28. března 1996 „*Přistoupení Společenství k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod*“, odst. 24, dostupný z: http://curia.europa.eu/arrets/TRA-DOC-CS-AVIS-C-0002-1994-200407019-05_00.html